

KVĚTEN 1909.

ČÍSLO 5.

DR. JOS. KACHNÍK.

Smích ve škole.

Znal jsem učitele, jenž vyučování stále kořenil vtipy, takže každou chvíli ozvaly se ve třídě salvy smíchu. Co jest o metodě této souditi?

Podstata smíchu není dosud dostatečně ozřejmena. Spencer a Bain vysvětlují smích zcela fyziologicky, pokládají jej za výbuch energie nervové. Schopenhauer a Renouvier pojmají oproti tomu smích intelektualisticky, pravíce, že jest projevem odporu, překvapegní, opovržení. Aristoteles, Hobbes, Ueberhorst považují smích za projev domýšlivosti a radosti z převahy nad jinými. Někteří aesthetikové mají smích za jakousi odrudu hry svalové a duševní. Jisto jest, že u různých lidí může smích býti projevem různých smyslových a duševních nálad. Nelze tudíž stanoviti příčiny všeobecné. Případně dí Dugas (Psychologie du rire, Paříž 1902), že smích jeví se tolika způsoby, kolik jest různých charakterů, různých duševních povah a stavů. A přece projevují se smíchem a úsměvem nejněžnější záhyby srdce a city nejněžnější!

Duševní hnutí provázíme začasté bezděčnými pohyby zevnějšími. V nějakém vjemu napadne nám náhle něco rozumovým zásadám odporujícího. Ihned vzruší se smyslná stránka našeho pojmání, jakoby se byla od závislosti na stránce rozumové odpoutala. Vzniká libý smyslný pocit, který se ihned na venek projevuje. Ústa, nos, oči se rozevírají, jakoby radostný dojem pojati chtěly, nervy se vzrušují, krev proudí v žilách rychleji, dech vyráží se z plic rušeně, líce růžovatí, bránice se zachvívá. Celé ústrojí jest v pohybu. Smích jest pocitem smyslným. Jest jakýmsi vybíjením vnitřního napjetí. Povstává i z úkonů naprosto fysických. Může vzniknouti lehtáním neb ukojením pudu sebezachování. I opice se usmívá, když se nasytila. Proto není smích vždy projevem myšlení.

Ale právě proto, že smích ve smyslné části člověka tkví, jest dle Aristotela a sv. Tomáše Akvinského dobrým prostředkem, aby odpočinul si duch po silném napjetí. Neboť jako by se zlomil luk, kdyby se stále napínal, tak by klesl i lidský duch, kdyby nepře-

tržitě pracoval. Potřebí tedy odpočinku, jež skytá žert a kratochvíle (S. theol. 2. 2. q. 168. a. 2. c.).

Kdežto záliba ve vznešeném k vážnosti naladuje, záliba ve krásném mírní a uklidňuje, jest radostnost ze směšného lehkovážná, prudká, rozpustilá, takže se jí napjetí unavené přirozenosti vybíjí. Směšnost vzniká z neobvyklých a neočekávaných, náhlých protiv. Někdo něco pronese a vážně se při tom tváří. Upjali jsme k tomu pozornost, ale po prvním dojmu znamenáme, že jest to v odporu s logickým pojmáním věcí, že tu spojeny protivy, které k sobě nenáleží a to velmi dovedně, takže jsme vlastně bezděčně sami sebe oklamali, spojujice, co k sobě nenáleží. Dojem nenadálého sklamání přenáší se reflexně na nervy a svaly a propukáme ve smích. Ale nesmáli bychom se, kdybychom žertu nerozuměli. Musíme protivy mezi spojenými ideami vycítiti. Proto vyžaduje žert vyspělého ducha, aby pochopil, co společného mají představy, které přece dle běžného pojmání k sobě nepatří. Jen duchové nízci smějí se všemu, aneb smějí se věcem, mezi nimiž žádné spjitosti není.

V tom právě tkví paedagogický význam smíchu, že skytá odpočinek po duševním napjetí, ale přece tak, že duch neodpočívá zcela, ale i při tomto bezděčném vzrušení smyslnost ovládá, vyhledává, co v protivách jest společného. Není-li tu nic společného, zapříčiňuje smích nejapnost osoby, jež ve špatných vtipech či žertech si libuje, a smích stává se škodlivým, ba nemravným, neboť mění se ve výsměch. Není známkou ani hlubokého ducha ani pevného charakteru, chce-li kdo vše sesměšnit, aneb vlastním smíchem bezděčně u jiných smích vyvolávat. Platí-li to vůbec o každém, platí to mnohonásobně o vychovateli mládeže.

Klidná a přívětivá nálada myslí jest nutným předpokladem úspěšného vyučování a zdárné výchovy.

Nálada ta jeví se vlídným pohledem, vyjasněnou tváří, klidným úsměvem. Blahovůle, již žáci ve tváři učitelově spatřují, budí přítulnost a poutá pozornost. Klidně veselá mysl snáze získá mladé k veselosti naladěné duše dítek k poslušnosti, než tvář zasmušilá a přísná. Potřebí ovšem někdy přísné kázně, vážné tváře a ostřejších slov. Ale i tu blahovůle probleskovati musí. Vykonávání kázně děj se vždy přísně a vážně, nikdy šaškem nebo vztekem — dí náš Komenský —, aby vzbuzovalo bázeň a úctu, nikoli smích nebo nenávisť. Budiž tedy při vychování mládeže krotkost bezlehkosti; při napomínaných pokárání, nikoli surovost, při trestaných přísnost bez zuření.

Ale těžko udrží kázeň ve třídě, kdo vtipy rozesmál si svoje svěřence tak, že při každé příležitosti a při všem jen poněkud neobvyklém jevu své vášni úzdu popouštějí. Ať napomíná, ať káře a trestá, ať se zlobí neb dobrotou uklidnití se snaží mysl rozptýlenou a nevázanou — vše marno. Smích, který nerozumně pěstil u žáků svých, zvrhl se ve výsměch. — autorita učitelova jest otřesena a jeho působení nemůže býti, leč neužitečným, ba zhoubným. S autoritou učitelovou klesá autorita rodičů a starších osob; chovanci vše sesměšňují a stávají se neschopnými pro život, v němž jest tolik opravdovosti a strohé vážnosti.

Co jakýmkoli způsobem bylo sesměšněno, ztrácí na svém vlivu a své moci. Odtud snaha těch, kteří jakoukoli autoritu odstraniti usi-

lují, aby ji nějakým způsobem sesměšnil. Nejsmutnější bývá, když to, co každému člověku nejposvátnějším býti má, a na čem všeliká mravnost a blaho duše se zakládá, jakýmkoli způsobem třeba zdálí jen předmětem vtipu a smíchu se stává. Účinek jest ve svých následcích nedozírný. Vidno již, jaké důležitosti jest dozor vychovatelův nad mládeží i tenkrát, kdy v době odpočinku sobě hrá a se baví, aby tlumeným úsměvem svým byl příkladem, jak při vší veselosti duch nižší vzruchy tělové a vášně ovládati musí. Na výsost ale tohoto sebezáporu třeba, kdy vychovatel dozírá ku úkonům náboženským, a každý čin, jenž se buď s posvátností místa neb obřadů nesrovnává, nemůže u mládeže, jež dle svých citů shodnost citů u vychovatele očekává, ale neočekávaný opak postřehuje, buditi, leč tlumený smích a plynoucí z toho nevážnost k vychovateli.

Co do celku bylo vždy vzrůstání se komického básnictví a sesměšňování autorit známkou úpadku výchovy a národa. Co do jednotlivců — dí dr. Boh. Maier, školdozorce v Reutlingách, ve své „paedagogické psychologii“ (str. 210.) — jest mnohosmáním vždy známkou omezeného ducha, jenž závažnosti strohých stránek tíže života nepocituje a jen nízkostmi se zabývá, aniž k něčemu vyššímu se povznesl.

J. BÝŇOV.

Vymoženosti v oboru didaktické methodiky. Americké metody v čítankách.

Vždy zřejměji se jeví nesprávnost učebnic pro I. třídu elementární našich škol. Není tudíž divu, že vzrůstá se touha zjednatí v té věci nápravu. Na učebnice německé, polské, ruské, uherské, francouzské i anglicko-americké bylo už vícekráté poukázáno a posvíceno světlem synkritické metody.*) Uvedeny též četné zásady J. A. Komenského a jiných didaktiků slovatných. Výsledkem všestranných úvah jest poznání, že některé názory J. A. Komenského nápadně se shodují se směrem method anglicko-amerických, kdežto oproti učebnicím našim, polským, ruským a j. stojí dle základního principu v příkrém odporu.

Však jen některé jsou to zásady, s nimiž shodují se metody anglicko-americké a více je těch, s nimiž se neshodují.

Jako každé dílo, tak i učebnice anglicko-americké mají své stránky světlé a temné.***) Považovati nebo vyhlašovati dotyčné učebnice za ideály nebo vzory nedostižné, nesrovnává se s pravdou.

*) „Vych. L.“, roč. VI. str. 26 a n., 61 a n., 99 a n. Ročník VIII. str. 5 a n., 41 a n., 85 a n., 177 a n., 204 a n., 295 a n., 325 a n.

***) V tomto ohledu nutno ovšem doznati, že český slabikář nynější měl též pravzvláštní nehodu; jeho světlé stránky totiž jsou pouze dvě, jež hodny jsou povšimnutí; jsou to některé zábavné články, jež předčí idylky Oinkovy americké čítanky, na př. „Chudobný chlapec“, „Koleda“, „Síláci“, „Jak vrabec ošidil chlapce“, „Slepíčka a kohoutek“, „Májový deštiček“ (jsou tu ovšem i články méně cenné na př. „Štěňata“) a užití obrázků textových.

Přijati prostě překlady nebo napodobení učebnic anglicko-amerických, neznamenalo by více nežli nerozvážnost a máme za to, že by věc více poškodilo nežli jí prospělo; neboť vedle stránek dobrých a výtečných mají dotyčné učebnice neodpustitelné vady, prohřešující se těžce proti mnohým všeobecně platným zásadám didaktickým; z toho důvodu vidí se do jisté míry odůvodněn neúspěch mnohých amerických resp. anglických škol, kde totiž učitelé řídí se prostě danými učebnicemi. Tak píše na př. „The Monthly Messenger“, časopis amerických katolíků „Měsíční Věstník“ 1909. VI. č. 1.: O veřejných školách činí T. L. James nekatolík, generální poštovník, následující pozoruhodné prohlášení v novoyorském časopise „Sun“: „Velkou chybou ve výchování značného počtu oněch, kteří tvoří dorůstající generaci, jest ono zcela povrchní výchování, jehož následky mnozí odchovanci veřejných škol tak příliš zřetelně dávají na jevo. Každý, jenž hledá do svého obchodu „klerky“, může pravdu svých slov dotvrdit. Většinou uchazeči o místa v bankách, v kancelářích velkých dopravních společnostech, v kupeckých a jiných obchodních závodech jsou neschopni správnou žádost o místo napsati. Jejich rukopis je špatný; často prohřešují se proti pravopisu. Kdežto v dřívějších dobách pracovalo se ve školách o důkladné výchování mládeže, aby nabyli žáci výtečné znalosti zemského jazyka a početnictví, aby si osvojili zřetelný, čitelný rukopis, v nové době nedbá se náležitě těchto hlavních pravidel vyučování...“ Výjimky četné, až překvapující nalezá tento zkušený muž ve školách pod vedením katolické církve (sám jest protestantem). Ve školách těchto vidí důkladnost dřívějších dob a svědčí, že dívky katolické se skutečně něčemu užitečnému naučí. Methody jejich doporučí tudíž i školám veřejným (státním).*)

Toť ovšem zcela zvláštní zjev. Na str. 3. a n. tohoto ročníku „Vych. L.“ posvítí J. L. dosti důkladně na ohromné obtíže při čtení a pravopise jazykův anglického a francouzského. Jest tam též uvedeno kuriosní faktum, že totiž před Jeanem de la Salle bývalo učeno pouze čtení francouzskému až 5 let a potom teprve děti se učily psáti.

Dr. Sv. Jean de la Salle způsobil obrát ve vyučování, jenž působí na školy dosud nejen ve Francii, ale i v Americe. A tak se dočítáme v díle J. Býňova „Th. et Ph. Dr. Jean de la Salle“ také následujících zpráv: Proslulý vrchní tajemník „Společnosti politického hospodářství“ a člen „Společnosti pro výchovu“ M. Alexis Delaire vyslovuje se ve zprávě podané dne 18. března 1903: „Jean de la Salle nejen utvrdil výchovu mravní, nýbrž zreformoval též metody vyučovací, ač

*) Na věc tuto nutno posvítit s jiného stanoviska; jinak sotva bychom zvláštní tento úkaz vysvětlili. Bylo nám dopřáno — díky ředitelství Školských Bratří v Praze-Bubenči — nahlédnouti do řádových annálův a kalendářův i různých statistik řádových, jakož i do řádových učebnic pro školy francouzské i americké. Tam v díle „Th. et Ph. Dr. Jean de la Salle“ jsme našli veliký materiál, jež tu ovšem nemožno ani zkráceně vyložit, ale uvedeme aspoň některé věci během přítomného pojednání. Prozatím připomínáme jen tolik, že v Americe mají Školští Bratři přes 170 ústavů vyučovacích: v Montrealu 12, v Ottawě 4, v Quebecu 5, ve Philadelphii 9, v New-Yorku 9, v Chicagu 2, v Sant Louis 5, v Oaklandu 3, v San Francisku 2, v Bogotě 5, v Santiagu 7 atd.

nikoli bez tuhých bojův... Zásluhy jeho řádu potvrzuje zkušenost více než 200-letá. Methoda jeho všude potvrzuje se a osvědčuje napořád, chválena jsouc autoritami nejpřednějšími, jež nejméně lze obvinít ze stranictví...*)

M. F. Buisson, znamenitý učenec francouzský, píše ve své zprávě o světové výstavě ve Vídni r. 1873.: „Vidíme zde elementární čtení podle spojené metody čtení psaní a pravopisu. Knihy Bratra Mariana měly dosud 11 vydání a to jest teprve počátek; opravné metody jako je tato, nikdy nelze ani dosti rozšiřovati. Podobně chváleny jsou nové metody zeměpisu od Bratra Alexise, kreslení podle přírody (od Bratra Viktorise) atd.

Na světové výstavě r. 1900 v Paříži podána zpráva rozhodčím soudem, jemuž předsedal M. René Leblanc, vrchní inspektor veřejného vyučování ve Francii, v níž se potvrzuje, kterak metody řádu vynikají napořád, korunovány jsouce výsledky nad obyčejskvělymi. Na této výstavě uděleno Bratrům přes 60 vyznamenání (4 první ceny, 14 zlatých medailonů, 21 stříbrný medaillon, diplomy a čestná uznání).

Není divu, že v liberální Americe vynikající osoby protestantské ocenily působení Školských Bratrů. M. John Eaton, komisař Spojených Států ve věcech a záležitostech výchovy, napsal u příležitosti výstavy v Chicagu v nadšení: „Výstava katolického školství jest div, jehož nepředčily dosud nižádné úspěchy jiné strany. Není zde ničeho ukrytého, ničeho zatajeného, nýbrž vše stojí tu ve světle jasném. Jestli jako ustavičné nabádání k upřímnému jednání, jímžto se chlubívá Američan. Církev zdá se tu praviti celému světu: „Vizte, co činíme, zkoušejte a suďte!... Jest to velikolepé věcné učení pro celý svět.“**)

Vyznamenání, jež na různých výstavách světových a na rozličných konkursích udělena řádu Jeana de la Salle, jest v knize uvedeno přes 1000. Člověk čte žasnoucím zrakem a nevěřil by, kdyby nebylo vše černé na bílém a důkladně dokumentováno.

Učenec M. Brunetiere praví: „Neznám díla více lidového, nežli jest působení tohoto řádu. Pod žádnou záminkou neodlučovali od sebe nikdy těchto dvou věcí, vzdělání totiž od výchovy. Snažili se všemožně vzdělati učence, avšak na prvním místě muže, muže poctivé, rázné a odhodlané. Až pak vášně nynější doby utichnou, navrátí se duch času ku přednostem výchovy mravní a náboženské.“***) Atd. Četná díla, jež nalézáme v didaktické knihovně Sv.-Václavského pensionátu, jsou označena četnými vyznamenáními na výstavách jak v Evropě, tak i v Americe.

Didaktická činnost tohoto řádu pro výchovu a vyučování veledůležitého nebyla u nás dosud náležitě oceněna. Překvapí nás tudíž když se dočteme v díle „Eléments de pédagogie pratique a l'usage des Frères des écoles chrétiennes“, kterak ministr Napoleona III. vida nutnost zavéstí paralelní s učením klassickým učením realní, studoval

*) Býňov „Šl. Th. et Ph. Dr. Sv. Jean de la Salle, Církev a škola“ str. 28.

***) Tamtéž str. 29.

****) Tamtéž str. 28.

zřízení reálných škol v ústavech řádu, na př. v pensionátě v Passy,*) ba prvé ústavy učitelské**) a prvé realky, prvé školy měšťanské a dokonce i první školy obecné v moderním slova smyslu jsou dílem Jeana de la Salle

Dnešní metody americké, jež se těší úspěchu, jsou vzdělány na základě method francouzských, jež přeneseny byly do Ameriky členy řádu a prostřednictvím veřejných výstav školství. Úspěchy těchto method jsou tak zřejmě vynikající, že ani nepřátelé nemohou se zdržeti pochvaly veřejné. Úspěchy method, jež zavedeny jsou na školách veřejných v Americe, jsou jen tehdy dobré, když obmyslný učitel si je uspořádá dle vzorů method lepších nebo vůbec jimi se neřídí. Jinak úspěch jest nemožný. Majíť dotyčné metody některé vady takového dosahu, že při nejlepší vůli a nejlepší námaze nelze s nimi svéstí pranicého. Odtud onen nárek v novoyorském časopise na neúspěch veřejných škol ohledně psaní; pokud se týče pravopisu, jest tu vina ve zmatenosti věci samé, ale též v methodě; neboť školy klášterní musejí se řídití týmž pravopisem jako školy veřejné a mají přece úspěch vynikající.

Methoda anglicko-americké skriptologie.

Podstata její jest podle metody francouzské princip identity písemných tvarů; tvary tiskové a psací týchže hlásek kladou se vedle sebe, aby děti nepovažovaly druhý, třetí a čtvrtý tvar (velký a malý, psací a tiskací) za cosi vždy nového a odlišného.

Princip tento přijali didaktické anglicko-američtí z Francie, ale zapomněli, že k principu tomuto nezbytně jest potřebí pravidel krasopisného postupu. Vyučují tudíž podle knihy, jež uvádí sice všechny 4 řady abecední zároveň, ale obyčejně v pořádku abecedním, což jest smělost přílišná, neboť známo jest, jaké obtíže působí dítěku na počátku učení zapisování na př. tvaru o, e atd., když není postup přípravných cvičení správný. Poněvadž postup tento jest velmi zdoluhavý Američané-Angličané mají před sebou celý hrozný apparatus zmateného, nekritického čtení a psaní, nemohou nebo nechťí se při něm zdržovati — a neznajíce lepšího způsobu (neb jinak si tu věc nelze vyložiti) — předkládají 6-letým dítkám hned od počátku tvary malého i velkého psacího a, A, b, B, c, C, d, D, e, E atd. beze všeho ladu a skladu. Kdo by tu mohl býti tak pošetilý a domníval by se, že takto vedení žáčkové budou míti úhledný rukopis? Nad to ovšem přichází tu ku platnosti zásada J. A. Komenského: „Kde se zmateně vyučuje, tam se i zmateně učí“****) a nebylo by divu, kdyby polovice dítek opustila takovou 1. třídu americkou neznajíc vůbec žádného písmene jistě a bezpečně; že jich mnoho vychází z 1. třídy neznajících čtení ani psaní, jest ovšem věc jistá. Co tu prospěje koncentrace učiva, vykládání o věcech, jimžto dítky 6-leté rozuměti vůbec nemohou, (ale dejme tomu, že by rozuměly), když na konec ani těchto věcí ani čtení ani psaní? Tu bezděčně vzpomínáme slov J. A. Komenského: „Kdo dělá více věcí zároveň, jistě nic neudělá dobře“.†) Kdo

*) Býňov, „Šl. Th. et Ph. Dr. Sv. Jean de la Salle, Církev a škola“, str. 43.

**) Tamtéž str. 43, 37 a n., 40 a n., 8 a n.

***) Did. analyt. XXVII.

†) Did. analyt. čl. 601

se honí za dvěma zajíci najednou, nelapí žádného. Odtud zásada „N e j i n a k, n e ž n a j e d n o u j e d n u v ě c“. *) Má-li žáček 6-letý, učící se čtení a psaní mysletí při čtení zároveň na jisté obory věd (přírodovědu, zeměpis, dějepis, chronologii, počty, geometrii atd.), jest jisto, že se honí za dvěma věcmi, z nichž na konec nebude znáti žádnou náležitě. Dokladů toho jest hojnost a nebude o ně nouze žádnému zkušenému učiteli; uvedeme však aspoň tento příklad: Jistý mladý učitel pln nadšení vstoupil do první třídy, jež mu byla přidělena; bylo to v malém venkovském městečku. Chtěl tu mezi nevědomými zazářiti sluncem a poučiti všechny o všem. I jal se vyučovati koncentruje vše učivo ke každému slovu, ba, horlivost jeho rozohněná věděla výklady veliké a široké i ke každé hlásce (o vzniku jejím a vývoji); když užaslý správce upozornil mladíka na nepředložené počínání, kterak zapomíná hlavního účelu I. třídy, vyjel si s pyšnou omluvou, že není žádný tmář ani zpátečník. Správce neodvážil se dále toho pře- učeného pána napomínati. Ve druhém pololetí přišel nenadále c. k. okresní školní inspektor. Pan učitel dostal pojednou nějaké tremolo, chodil se Slabikářem sem a tam po třídě od žáčka k žáčkovu zkoušeje, co který dovede; ale bylo toho úžasně málo — a ze čtení a psaní nejméně. Inspektor ovšem konstatoval úplný neúspěch a učitel za krátko přesazen byl do Ztracené Lhoty kamsi do hor. Dnes asi popohlíží na věci zcela jinak.

Jiný zajímavý příklad koncentrace učiva vypravuje Vorovka ve své Methodice, kterak americkou horlivostí nadaný učitel maje s dětmi čísti mravoučný článek Alžir, konal před tím s dětmi p ř e s t ř i h o d i n y **) k tomu přípravu, koncentruje vše ke každému slovu celého článku, co se vůbec dalo (o Africe vůbec, o okolí Alžíru zvláště, o moři Středozezemním, o klimatu, o loupežnících, o loďstvu, o piratech, o obyvatelích, dávných a nynějších, o jich zvycích a obyčejích, o jich zaměstnání a způsobu života atd.). Na to čten krátký ten článek, jehož účel jest čistě mravoučný.

Touto nerozumnou methodou vyučoval též potrhlý Francouz Jacotot (1770—1840), od něhož Angličané američtí se přiučili mnohému nesmyslu. Jacotot vycházel od zásady „Příroda tvoří vždy jen věc celou a člověk chápe výtvoř její smysly svými s počátku vždy jakožto celek“. Proto přijal celé dílo „Příhody Telemachovy“, k němuž koncentroval vše možné vědomosti; čtení prvopočátečnímu učil tím způsobem, že psal na tabuli větu za větou, načež rozkládal ji na slova, slabiky a hlásky. Výsledek ovšem byl, že jeho žáci dovedli asi tolik, jako onoho nadšeného, osvíceného učitele, jenžto všechny vědomosti koncentroval ve Slabikáři.

Všeobecné mínění methodiků jest, že čítanky nejsou k tomu, aby se v nich koncentrovalo učivo různých oborů (přírodopisu, přírodopytu, dějepis, zeměpis, technologie, mluvnice nebo dokonce i počtův a měřictví atd.), nýbrž čítanky mají účel podporovati dotyčné učivo, pro něž ostatně stanoveny jsou — pro každý obor zvláště — knihy zvláštní, na př. mluvnice.

Kdybychom chtěli po způsobu Oinkova slabikáře koncentrovati učivo v čítance, nevíme, jak by to dopadlo; ale dobré na žádný způ-

*) Did. analyt. XCIV.

**) Vorovka, Speciální methodika, 148 a n.

sob by to nebylo. Žáci nemají vše vyčísti a nadřítí, neboť J. A. Komenský správně dí: „Žádná věc hmoždění soukromému se nezůstává.“*) Platí-li tato zásada vůbec, pak nutno ji pro třídu I. pojeti v eminentním slova smyslu.

Tím ovšem nikterak není řečeno, že by se úkoly nesměly ukládati; toho ani Komenský nezamýšlel; ale třeba jest důkladných vysvětlivek, jichž nelze v čítanky pojeti.

Kdyby koncentrace učiva byla při čítankách věcí tak ideální, jak si snad některý Angličan myslí, bylo by asi nejlépe všechny obory věd pojmouti do těch milých čítanek. Pak by si mnohé děti asi musely s sebou bráti do školy posluhy, aby ty nad míru tlusté a těžké knihy za nimi ponášely. Tím by byl celý ten ideál snad vystižen.**)

Ve Francii Školští Bratři mají jako my u nás učebnice pro zvláštní obory různé; tak mají pro náboženství v I. třídě zvláštní drobnou knížečku „Petit Catéchisme du diocèse de Paris“ (Malý katechismus) o 35 stráněčkách; obsah jest: Ranní a Večerní modlitby. O křesťanu a znamení, po němž se pozná (znamení sv. kříže). Apoštolské vyznání víry. O Bohu. O stvoření člověka. O tajemství nejsv. Trojice. O tajemství incarnatione a o vykoupení. O Kristu Pánu. O Církvi. O posledních věcech člověka. Příkázání Boží. Příkázání církevní. O hříchu. O milosti. O modlitbě...

Způsobem velmi jednoduchým a prostinkým seznamují se děti s nejdůležitějšími pravdami svaté víry.

Podobně užívají malé bibličky o 72 stranách, již bývá užíváno ve třídách též v hodinách čtení. Rovněž tak užíváno bývá „Výtahu ze života Krista Pána“, spisku o zdvořilosti, o povinnostech křesťanových atd.

Ve vyšších školách řádových jsou zvláštní spisy o filosofii, apologii křesťanské atd. v užívání. Speciálně ku čtení stanoven spis „Lectures instructives et amusantes sur diverses inventions, découvertes etc.“ (Čtení poučné a zajímavé o různých vynálezech a objevech atd. — samé rukopisy.)

Pro nižší třídy obecné školy jsou to samé drobné knížečky o 30, 40, 50 str. formátu $10 \times 15 \text{ cm}^2$, jednající krátce a jasně o všech oborech věd a dovedností. Pro vyšší třídy jsou knihy ovšem větší a důkladnější.

Koncentrace všeho učiva v jediné knize jest téměř nemožna a není v užívání nikdež nežli snad u Jacotota a v některém slabikáři americkém! Všeobecně rozumí se koncentrací učiva zvláštní způsob

*) Did. analyt. CLXIX.

***) U nás máme též pro I. tř. (ale ovšem jen pro učitele) různé methodický uspořádané knihy jedající o různých oborech věd, na př. o přírodovědě (Dolenský-Patera), o různých předmětech přírodních dle roční doby (Machač); Prvouka (Tůma), *Věcné vyučování* (Růžička, Sokol, Lhotský, Schubert-Blažek, Tesar-Vorbes atd.).

Též obrazů názorných pro první třídu (i pro jiné tř.) máme hojnost, provedení jest namnoze vzorné, na př. *Janského závěsné obrazy k vyučování názornému, Janského nástěnné obrazy rostlin, Názorné vyučování v obrazích, Tempský v Praze, Hölzlovy nástěnné obrazy, Jedlička, Nástěnné tabule živočišstva a rostlin* atd.

rozčlenění a roztřídění učiva vůbec a každého předmětu zvláště v koncentrační kruhy oproti způsobu progressivnímu, jenž stanoví postup učiva tak, aby na příklad žák učil se nejdříve mluvnici a neustal, dokud by jí dokonale neobsáhl od prvního až do nejvyššího stupně; potom teprve měl by se dle metody progressivní uchopiti na př. počítání a neustati, dokud by všeho učiva neobsáhl; pak by přišla řada na přírodovědu, zeměpis atd.

Metoda koncentrační však stanoví, aby žák učil se více předmětům najednou v odměřených kruzích soustředných dle postupu věku. Tento způsob jest ve školách obecně platný, kdežto provésti koncentraci učiva v jediné knize jest názor ovšem nemethodický. Dalo by se sice učivo jednoho kruhu z jediného nebo dvou předmětů do čítanky vložit,*) ale nikoli z oborů všech.

Francouzský Syllabaire o 64 stranách formátu 10×17 cm² obírá si účelem výhradně, aby přivedl děti ke znalosti čtení a psaní.

Na konci knihy (str. 58., 59., 61., 62.) uvádí se numerace od 1 do 1000. Majíť Francouzi proto důležitý důvod; neboť jejich numerace jest pro děti věcí velmi těžkou, leč proto přece tato věc nepatří sem, ale patří do jich malé arithmetiky. Na str. 62., 63., 64. uvedeny jsou následující modlitby: Otče náš, Zdrávas, Věřím, Anděle Boží, kratičkou modlitbu ranní a večerní.

Ostatní učivo ve francouzských čítankách pro I. třídu jsou prostá slova, delší výrazy a věty obyčejně nesouvislé.

Angličané dali se svěsti, že dle francouzské numerace uvedli i svoji a k vůli pokroku přidali i sečítání tabellární a odečítání znázorněné zastaralým a nepraktickým názorem tečkovým na celých stranách a — aby koncentrace věd ve Slabikáři byla dovršena, přidali si kousek chromologie a kousek geometrie. A výsledek — tisíce neznají ani čtení ani psaní ani vědy elementární tak jako ve Francii odchovanci škol státních, které si uspořádaly zvláštní nepodařenou metodu, jejíž výsledky jsou tisíce analfabetů.

Jest tudíž zřejmo, že, kdo se žene za několika zájci, nelapí žádného. Úkolem I. čítanky jest výhradně přivést děti ke znalosti psaní a čtení. Vše ostatní jest tu věcí vedlejší a zdržující, matoucí a zpletající. Dítě neznající čtení nemůže přece míti pozor na obsah, když zápasí v duši své napořád s představami písmen, jež mu nejsou běžné; zápasí se spojováním jich ve slabiky a slova; za slabikou, za slovem téměř pokaždé zůstává státi a jen vyvolenci nadaní (asi 20 proc. všech dětí první třídy) chápou rychleji — a tak to jde též ve školách anglických a to nikoli jen v I. roce školním, ale i ve druhém; u nás v ohledu tomto bývá na mnohých školách týž zjev; vždyť ani osnovy naše nepředpisují znalost tvarů tiskových pro I. třídu; nýbrž odkazují je až do třídy II. Jak to ubohé čtení musí smutnou míti tvářnost, když učitel má současně upozorňovati děti, jež mnohdy ani správně nečláknou řeč, na hlásky a jich písemné tvary, na správnou mluvu a k tomu ještě celé koncentrované výklady má vbíjet jim do hlav užaslých, zmatených a znavených.

Nejlepší jest zajisté v době, kdy děti nepřišly k dokonalému poznání abecedy a spojování hlásek ve slabiky a slova, vše koncen-

*) Tak bývá někdy při čítance mluvnice.

trovati v hodině čtení-psaní jen a jen na tyto věci s vypuštěním všech ostatních. Když pak děti nabudou jakési zručnosti v elementárním čtení, možno jim předložit též články z oboru věcí jim známých a nejsnadnějších; vše jiné počínání jest marné a končí neúspěchem.

Proto praktický řeholník francouzský uvádí spojitě články — samé modlitbičky drobné a nejsnadnější až docela na konci knihy.

Ještě třeba se zmínit o psaní dle metody anglicko-americké. Metodikové angličtí omlouvají se, že nelze nacvičit děti v úhledném psaní v prvním školním roce; proto hledí si věc odbyt namnoze ledabyly; ale Komenský tomu rozumí zcela jinak a rozumný metodik nikdy neschválí, aby děti v I. třídě psaly ledabyly; neboť „první vtištění utkví“*) a čemu děti navyknou v útlém věku, jest obtížno k vyplnění na dlouhá léta. Učitelé tříd následujících mívají s dětmi takovými práci dvojí: 1. odučiti zlovyku, 2. naučit lepšímu.***) Učiti se snadnější jest nežli odučovati se.***) Vyučovati tudíž snadnější jest nežli odučovati a hudebník Timoteus právem žádal od žáků, kteří umění špatně přivykli, dvojího platu, protože s nimi opravdu mívá dvojí práci, totiž odučování zlovyku a naučení dobrému. Temistokles přál si raději umění zapomínati nežli pamatovati z téhož důvodu, že snáze jest věc nedobrou si zapamatovati nežli na ni zapomenouti.

Vyučovati jest úkon jediný: tak dělej! Odučovati jest výkon dvojí: ne tak! ale takto! Z toho důvodu žádá J. A. Komenský též v I. třídě elementární hned od počátku písmo řádné a úhledné; neboť lepší jest konati vše hned od počátku správně a úhledně nežli nepořádně a ohyzdně.†)

Jest tudíž úsudek dotyčných anglických metodikův úplně a naprosto nesprávný i nelze jen tak rychle přeběhnouti přes 4 řady abecedy a hned se dáti do čtení a psaní vědeckých a j. koncentrovaných článků, má-li vyučování míti slušný výsledek. Písma psacího jest v amerických čítankách málo a nelze tu věc omluviti ani celou tabulí, zvláště tam nikoli, kde ve třídě jsou oddělení.

(Dokončení.)

Dr. Vavřinec Kellner. — Aforismy.

(Dokončení.)

Škola měla by míti vždy nejveselší, nejslunnější polohu celé vesnice. V milém tichu, opodál ruchu tržiště a ulic, měla by státi sousedsky vedle kostela... (Od. 3.)

Mnoho již sporů bylo o to, možno-li se ve škole obejít bez metly... Místo veškeré hádky táži se raději každého učitele, ne-

*) J. A. Komenského Did. analyt. CXIII.

**) Tamtéž LVII.

***) Tamtéž LVI.

†) Schola ludus, Janua ling. praxeos theatric* e p. IV. A. III. S. V. Opera didactica omnia, pars III. pag. 906.—931.

považuje-li za nejlepší tu školu, v níž se nenaskytují tělesné tresty? Táži se může-li učitel v ty dny, kdy hojně užíval metly, ukončiti vyučování s pravou vnitřní radostí, a není-li mu vnitru mnohem volněji, může-li si říci: „Dnes jsem přece jednou netrestal tělesně ani jednoho dítěte!“... Zkrátka: Všude a každému nemožno se obejít bez metly; ale možným, skutečně možným zůstane to přece, a jistojistě jest nejlepším učitelem ten, jenž z této možnosti učiní skutečnost (Od. 6.)

Athéňané měli zákon, jenž smrtí trestal toho, kdo drzým, neoprávněným vstupem rušil a znesvěcoval školu... Ale jak by měl býti trestán učitel, jenž sám každodenně znesvěcuje školu svým chováním, jehož jednání, řeči a zevnější zjev zřejmě dosvědčuje, že srdce jeho daleko jest vnitřního, posvátného míru, oddáno jsouc vášni a smysl-nému ruchu světa? (Od. 8.)

Mravní úsudek mládeže určujeme my; svědomí její řídí se slovem a příkladem dospělých. Proto jest každý člověk vychovatelem... S děsivou jasností poznává naše duše, že vše, co my dospělí konáme před dětmi jest plodnou setbou. (Od. 12.)

Proto též nesmažeme nikdy úplně první dojmy dětství a otcovského domu, a ani nejbohatší, nejpohnutější život nebude s to, aby zcela udusil úsudky, názory, touhy a zvyky, jež jsme si přisvojili v životě rodinném... Každý následující vychovatel, jak dí J. Paul, působí méně než předešlý, až konečně — uznáme-li celý život výchovným ústavem — člověk, jenž obeplul svět, nenabude ode všech národů tolik vzdělání, co od své chůvy...

V té příčině mají školy a učitelé nejrozhodnější důležitost. Učitel má před rodiči tu velikou výhodu, že přichází řídicěji dítěti na oči a že snadněji si zachová onen působivý nimbus, jenž každému dojmu dodává síly a trvalosti. Dítě vidí jej jenom ve škole a nikoli, jako otce a matku, zaujata starostmi a sháněním denní výživy. Nevidí ho, jak ukájí své pozemské a nízké potřeby; nevidí ony výbuchy, jež zaviňuje nouze nebo vášeň; nevidí ho ve vší té špíně, jež jako tmavý kouř se kupí kolem čistého, bílého plamene lásky. Jako jest ozvěna tím krásnější, čím vzdálenější jest hlas volajícího, podobně jest jakási tělesná vzdálenost velmi prospěšna těm, kteří nám mají zůstati ideálem a povznášejícím příkladem obdivu a následování. (Od. 13.)

Po mém názoru náleží to k nemožnostem, aby obec nemilovala a nectila učitele, jenž po celá desetiletí s úsilím a láskou v ní působil a s ní v radosti a žalu, v dobrých i zlých dnech vytrval... Lásky, vděčnosti a důvěry, na nichž tolik záleží, jsou svazky, jež nelze utkatí za noc; vyžadují času a potu. (Od. 16.)

Nejlepším učitelem bude ten, jenž proniknut je přesvědčením, že rodina musí býti uvedena v soulad se školou, a že nutno působiti k tomu, aby domácí výchova se stala pomocnicí školy. Čím více se rodičové zajímají o školu, čím více jejich přání a zámysly souhlasí s názory dobrého učitele, vůbec čím více rodičové chápou požehnání dobrého vyučování, tím jistěji padne setba školy na dobrou půdu a vydá třiceti — ba stonásobné ovoce. — Nedomnívej, se proto učitel, že vyučováním mládeže vykonal svou úlohu. Považuj se také za přítele a vzor dospělých, jehož úkolem jest, aby pracoval o blaho nejen dítěte nýbrž i rodičů... Tím je zároveň řečeno, že jest neštěstím,

straní-li se učitel venkovanů pýchou a nápadným oděvem a snaží-li se nerozumně o to, aby se dostal do styku s vyššími kruhy.

Umění, býti mužem lidu, a přes všecku populárnost nezadati nijak své vážnosti, ... předpokládá ovšem velikou opatrnost a sebeovládání . . .

Získati si pravé, ušlechtilé popularity jest nesnadno; ne tak oné, jež nebuduje na vážnosti, nýbrž na nekalém základě. Kdo s každým darmochlebem pije z jedné sklenice, kdo uzavírá přátelství v hospodě u karet a vína, kdo na hostinách lechtá bránici a nejímá srdce, ano, ten se stane též populárním. Z počátku chválí jej dav, protože mu v ničem nepřekáží a na roveň se mu staví; ale tato popularita se brzo rozplyne. Náhle přestane býti mužem lidu, a právě ti, kteří jej hlasitě velebili, hledají nejtvrdší kámen a pospíchají, aby první hodili po chudákovi. (Od. 17.)

„Nejsem nikdy sám“, pravil kdysi slavný jeden muž, ukazuje na svou knihovnu. (Od. 30.)

V biblických událostech a některých legendách máme my učitele nevyčerpatelný poklad nedostižně dětinných vypravování. Dětinny poměr lidstva k Bohu působí tu živě na vnímavé srdce dítek, a nezkažená mysl nemůže se jich dosti naposlouchati. Běda učitelí, jenž musí říci: „Moji žáci je znají a již se jim omrzely!“

S dětmi má se to jako s lidem. Ten je též ke každé novotě zdržlivým a lpí s láskou na starém a známém.

Kéž by pochopili mnozí učitelé, že je dobře tento Bohem vštípený konservativní smysl lidu pěstiti, a kéž by též ve svých školách dbali pečlivěji toho, co se od dávna osvědčilo dobrým než co vábí novotou. (Od. 33.)

Katechisování jest onen způsob vyučování, kde učitel otázkami vede žáka, aby našel náboženské pravdy. Tu nelze dosti dbáti toho, že žák může sám naléztí jen to, k čemu má již material (premissy) . . . Učitel, jenž na to zapomíná, chce sklízeti, kde nebylo ještě ani zaseto.

Jsou katecheti, kteří v tom mají obdivuhodnou obratnost, že vykatechisují ze žáka vskutku úžasné věci. Otázkami svými vytáhnou z něho jakoukoli látku jako vrtákem zátku, a dítko nepotřebuje při tom mysliti ani v nejmenším. (Od. 36.)

A ty příklady při tom! . . . Slyšel jsem jednou na vlastní uši, jak učitel vyvozoval moudrost Boží z toho, že dvounohý člověk může rychleji zanéstí list na poštu a vydělati se tak více peněz než jednounohý. (Od. 37.)

Působil-li učitel více než deset let na jednom místě a naříká-li ještě na velice nedbalou návštěvu školy, pak jest oddůvodněna nedůvěra v jeho schopnost a působnost. (Od. 52.)

Mnohý, aby si nepokazil šatu, uchoval špíny i svou duši Komu je lhostejným špína na oděvu a těle, kdo necítí potřeby, aby občas očistil tělo, a komu je v blátě volno, ten upadl ve sprostotu a je snadněji přístupen každému svůdnictví. (Od. 60.)

Pokračovací nebo nedělní školy jsou velmi žádoucí, jelikož nedospělou mládež propouštíme ze školy do veřejného života ve věku, kdy těžký boj proti vlivům světa dvojnásobně těžkým se

stává smyslností, jež se právě probudila. Jsou velmi žádoucí, aby škola a působnost učitelova nebyla příliš náhle oddělena od vlivů, veřejnosti, a aby učitel byl poskytnut další vliv a tím i možnost další výchovy. (Od. 61.)

Stáváme se uhlazenějšími a vybroušenějšími, ale kultura loupí nám poeticky-srdečnou stránku života. (Od. 63.)

Z nepřátelské strany vytýká se dosti často školám, zvláště škole národní, že má jenom nepatrný vliv na život, že to čemu učila, jest málo trvalým a nápadně málo upotřebitelným pro život... Učitelé, kteří chápou závažnost a dosah těchto výtek, a kteří vážně pojímají krásnou myšlenku, ušlechťovati školou mravní a rozumový život lidu, ať uvědomí si za tím účelem, co z výchovy školní je trvalým a co míjivým.

Především zůstane a zůstati může vzdělání rozumu a srdce, jehož žák nabyt v oněch 8 nebo 9 letech školní návštěvy. Zmizí mnoho blýskavých hříček a výrobků školometské samolibosti, spousta jmen a čísel, na paměť naučené schlubnosti a věci paměti nacvičené jen pro schlubné zkoušky a inspekce, — zmizí vše, co bylo vštípeno a zaléváno bez přesvědčení o pravém cíli člověka. Co však vážný učitel vykonal pro opravdovou kázeň a zvyk, co vykonal pro oživení mravně-náboženských dojmů, pro vzbuzení rozumové činnosti, to zůstane a bude působiti svým požehnaným vlivem i na další život. (Od. 68.)

Některá seménka podržují po desítiletí svou klíčivost. Ve vypráhlém písku a mrtvém kamení leží, skryta zraku, očekávající klidně den svého vzkříšení a tajíce v sobě hluboko životní sílu zdánlivě již dávno mrtvou. Ale v příhodný čas a na vhodném místě vyvine najednou ztracené toto seménko, zavlaženo rosou nebeskou, svou sílu, vypučí a rozzelená se živě a vesele na zvětralém kamení a vypráhlém rumovišti . . .

Podobně má se to i s námi lidmi, jimž dána Bohem paměť a jeho obdivuhodná síla jako půda, v němž dříme mnohé klíčivé zrno, jehož si ani vědomi nejsme; v příhodné době vzejde a zdárně poroste...

Učitel, vštěpuj dítěti taková klíčivá zrnka, ale zrnka, jež jsou skutečně schopna vývoje, nesouce v sobě božský život. Nestarej se při tom úzkostlivě, zda teď již mohou vypučeti, zda jich dítě již nyní pochopí. Mnohé se přece vydaří, poněvadž Někdo vyšší nás všecky řídí.

Kdo tuto myšlenku dále bude sledovati, klidně o ní přemýšleti a uvažovati, posoudí budoucně biblické průpovědi příznivě a ocení je. Biblické události ukážou se mu bohatým skladem, jenž v přemnohých okolnostech života skytají útěchu a radost. (Od. 69.)

Stařec a mladík, často protivy jako voda a oheň! — Kolikrát nařikají mladí učitelé na starší své kollegy! Vytýkají jim nedůvěru, závist, lakotu zlomyslnost. — Kolikrát zase stěžují si starší učitelé na mladší soudruhy a viní je z domýšlivosti, pánovitosti a vášnivosti. Kdo neslyšel těchto stesků, žije mezi učiteli? . . .

Zlu tomuto nelze odpomoci zevnějšími formálními předpisy ani zákony shora, nýbrž jen silou božské lásky, jen změnou vnitřního smýšlení a ušlechťením srdce. (Od. 109.)

Kde mladá a starší síla vzájemnou roztrpčeností proti sobě bojují, nedostává se především pravé lásky k povolání, opravdové sebeúcty stavovské. Jsi-li celou duší učitelem, konáš-li svůj ctihodný úřad plným zápalem, pak budeš si též svého kollegy vážit a jej ctít jako spolupracovníka na témže záhonu a dovedeš podřídití svůj zájem prospěchu školy...

Představuji si mladého učitele, jenž právě vyšel z průpravny. S posvátnou láskou ku svému povolání nastupuje úřad, pln nejpoctivější vůle, pln nejlepších, radostných úmyslů. Budoucí jeho působnost jeví se mu co nejvábněji; jako krásný sen připadá mu, jak bude pracovat v kruhu dítek a v přátelském sdružení se staršími kollegy. Tu přijde mu starší kollega vstříc chladně, nedůvěřivě a odměřeně; sotva si všimne pravice upřímně mu podávané. Přívětivé, důvěřivé, nadšené slovo nenajde ohlasu a ty tam jsou ideály mladého učitele. Udušen, nebo aspoň ochromen jest mladický zápal, jako když nenadálý mráz zničí jarní kvítka.

Vizte onoho stárnoucího učitele!... Očekává slíbeného pomocníka jako otec, jenž očekává příchod dávno vyhlédaného syna. — Konečně přijde ovšem mladý pomocník; nepříjde však se smýšlením synovským. Domýšlivě, an přeceňuje přílišně své nabyté vzdělání, chová se mladík ku starci, krčí velkopansky rameny nad jeho názory a prací, mluví a horuje stále jen o nutných reformách a každým bezohledným slovem rozrývá hluboko duši tomu, jenž jej právě srdečně a důvěryplně uvítal. — Život by nebyl ani z polovice tak těžkým, kdyby si jej lidé těžkým nedělali. (Od. 110.)

Často opakovaná stížnost, že lid se nezajímá dostatečně o školu a nerad na ni vynakládá, není bez podkladu. Jsou posud lidé, kteří by, kdyby jim volno bylo jednati po své chuti bez váhání asi dali škole zaniknouti, aby se sprostili ústavu, jež jim dle jejich názoru ukládá zbytečnou daň a břímě...

Nezamlouvejme hlavní příčinu, proč lid obecné školy často nedostatečně si váží, byť i poznání to nijak nelichotilo naší samolibosti. Pracujme s rozhodným úsilím, s rozvahou, horlivostí a účelnou metodou, aby národní škola lidu opravdově sloužila, prospívala a potřebám lidovým vyhovovala, a nálada lidu ke škole se podstatně změní.

V tom se všichni shodujeme, že nemožno, aby vzdělaný národ pohrdal školou. Nuže tedy! Škola pečuj opravdově o zdravé vzdělání a lid neodepře jí uznání.

Že však vzdělání lidové a práce školy národní není ukončeno, naučila-li jen rozumnému čtení, samostatnému psaní a myslícímu počítání, nýbrž že musí býti položen ještě hlubší základ, to nepotřebuje dalšího výkladu. Poukazuji jen na list sv. Pavla k Efeským 4. 14. 15; tam řečeno více, nežli za den lze pomysliti.*) (Od. 113.)

Hodný učitel, jenž s obětavou trpělivostí a horlivostí ve svém povolání působí a tudíž též poctivě na svém dalším sebevzdělání pracuje, nemá býti komandován a malichernými předpisy nedůvěřivě o-

*) Místo ono zní: „Abychom již nebyli jako maličká pacholata, sem a tam se zmitající, a netočili se každým větrem učení skrze nešlechtnost lidskou, skrze chytrost k oklamání bludu; ale abychom pravdu činíce rostli v lásce všelikterak v tom, který jest hlava, Kristus“.

mezován; a ještě méně má mu býti od jeho představených vnučována nějaká metoda. Takový muž jistě neuváže, an se učí vyučováním, — kdežto jiní přes všechny předpisy a speciální návody dosti často, bohužel, zůstávají nehybně na jednom místě nebo jdou račím krokem zpět. —

Těž na učitele, kteří ovládají svůj obor a věnují se mu pravým zápalem a úmyslem, hodí se odpověď, kterou dali kdysi zkušený kupci vévodovi z Choiseulu, když se jich tázal, co by pro ně mohl učiniti? — „Nechte nám jen volnost jednání“, pravili.

Leckteří by ovšem odpovědi této užili rádi za ochrannou stříšku pro svou lenost a duševní plýtkost; ale sotva by jim to pomohlo. I kdyby inspektor mlčel, — kde je špatná škola, tam ukazují to děti na ulici. Dobrá škola a dobrý učitel mohou snad někdy zůstatí nepoznání; špatná škola nikdy. (Od. 127.)

Učitelský stav byl již po léta mnohonásobně napadán a nezřídka s vášnivostí a bezvýminečně od přerůzných stran odsuzován. Zároveň byla též zařízení a poměry našich škol často ostře kárána a trpce posuzována. S vinníky byl asi mnohdy stížen i nevinný. Ale celkem učiní učitelé dobře, vynasnaží-li se, aby ze všech oněch útoků a posudků se naučili něčemu pro sebe, svůj život a své působení. Nehledě na mnohé upřílišenosti a nespravedlivé útoky, najdou v tom přece i oni dosti pravdy, aby pokorně doznali, že nebylo všecko dobrým a je třeba velmi mnoho napravití. (Od. 165.)

* * *

Toť ukázky z aforismů Kellnerových. Není to vše, co v nich krásného a poučného; dalo by se citovati ještě velmi mnoho významných a rázovitých myšlenek. Ale jednak bylo by to příliš obšírným, jednak též nelze mnohé myšlenky vytrhnouti ze souvislosti a podati úryvkovitě, aby nepozbyly svého pravého a významného smyslu.

Kellner končí: „My učitelé působíme všichni pro budoucnost. Ale právě proto nesmíme pustiti z mysli povznášející přesvědčení, že dobré slovo a příklad jest seménkem, jež vydá žně po mnoho let a časem naplniti může celý lán. To budiž naší nadějí a naší útechou!“
Alfons Pryč.

V. SOUČEK.

O Marsovi.

I.

Mars bude dne 24. září t. r. v oposici se sluncem. (Srovn. „Vych. Listy“, roč. VII. str. 201). Letoší oposice jest ještě příznivější vůbec a pro naše krajiny severní zvláště než r. 1907. Vzdálenost Marsova za oposice bude 58 mil. km; r. 1907 byla 61 mil. km. Zdánlivý průměr Marsův bude 24“, r. 1907 byl 23“. Za letoší oposice bude státi v našich krajinách (49° 30' s. š.) jsa v poledniku, 36° 17' nad obzorem, v r. 1907 stál jen 12° 31'. Ale stojí-li hvězda nízko

nad obzorem stěžují aneb znemožňují přechasto silné večerní výpary pozorování. Té překážky letos nebude.

Mars dá se pozorovati každým školním dalekohledem. Při silnějších zvětšeníh a vycvičeném oku dají se snadno pozorovati jasné skvrny polární a temné a rudé skvrny. Nejlépe vynikají na kotouči Marsové krajiny poledníku, který stojí kolmo na zorné přímce pozorovatele. Krajiny na levém a pravém okraji ztrácejí se následkem atmosféry Marsovy. Nejsnadnější předmět povrchu Marsova jest krajina nazvaná Syrtis major, kterou již Huygeus pozoroval v 17. století.

Za oposice Marsovy 1907 byly na četných místech povodně a průtrže mračen (Valašsko-Hranice, Luhačovice, Čechy, Německo a j.); byly to snad jen nahodile současné zjevy aneb má blízkost oběžnic vliv na meteorologii země?

Těm, kdo se zajímají o pozorování astronomické, poslouží následující bližší údaje :

Datum		Východ		Kulminace		Západ		Výška nad obzorem za kulminace		Zdánlivý průměr	Vzdálenost od země
Měsíc	Den	<i>h</i>	<i>d</i>	<i>h</i>	<i>d</i>	<i>h</i>	<i>m</i>	°	"		
Srpen	1	21	51	3	40	9	29	37	31	17·9"	0·52
	6	21	35	3	26	9	17	37	51	18·7"	0·50
	11	21	18	3	10	9	02	38	05	19·5	0·48
	16	21	—	2	52	8	44	38	12	20·4	0·46
	21	20	42	2	34	8	26	38	12	21·2	0·44
Září	26	20	22	2	14	8	06	38	06	22·0	0·43
	1	19	58	1	49	7	40	37	52	22·8	0·41
	6	19	37	1	26	7	15	37	34	23·4	0·40
	11	19	14	1	02	6	50	37	14	23·8	0·39
	16	18	51	0	37	6	23	36	51	24·0	0·39
Říjen	21	18	27	0	12	5	57	36	29	24·0	0·39
	26	17	59	23	47	5	35	36	09	23·8	0·39
	1	17	34	23	21	5	08	35	55	23·3	0·40
	6	17	11	22	57	4	43	35	46	22·7	0·41
	11	16	46	22	32	4	18	35	43	21·9	0·43
	16	16	24	22	10	3	56	35	49	21·0	0·40
	21	16	01	21	48	3	35	36	02	20·0	0·47
	26	15	44	21	28	3	12	36	22	19·0	0·49
31	15	23	21	09	2	55	36	49	18·0	0·52	

Zdánlivý průměr jest udán v sekundách; vzdálenost od země měřena jest střední vzdáleností země od slunce (149 mil. km.)

II.

Mars jest nejzajímavější ze všech oběžnic. Ale otázku Marsovu jest nutno předvésti na základě odborných astronomických spisovatelů; neboť právě o Marsovi vhozeno jest do řad astronomických laiků mnoho vědeckých nepravd. Podati přehled otázky Marsovy jest cílem těchto řádků.

Dvě otázky stojí v popředí: Co vidíme na Marsovi? Co jsou ony předměty, jež vidíme?

Na Marsovi vidíme bílé skvrny polární a temné a žlutavě narudlé skvrny. Tyto předměty ukazují i slabší dalekohledy (tak dalekohled 68 mm, ohniskové vzdálenosti 98 cm při zvětšení 72 a 144.)

Co jsou tyto různé skvrny?

O bílých polárních skvrnách, jež mění buď pomalu buď náhle tvar a rozsah a polohu. miní někteří, že jest to sražená kyselina uhličitá, jež tvoří jakýsi sněhový poprášek a jež se stoupající teplotou taje; tak prý se mění tvar, rozsah a poloha skvrn. Oproti tomu tvrdí jiní, že kyselina uhličitá přechází ze stavu pevného do kapalného jen při tlaku 5 atmosfér, ať jest teplota jakákoliv; ovzduší Marsovo jest však řidší než ovzduší země a nedosáhne-li tlak ovzduší 5 atmosfér, tím méně na Marsovi a proto ani temné skvrny podél bílých skvrn polárních nejsou tekutá kyselina uhličitá ani bílé polární skvrny nemohou býti sražená kyselina uhličitá. — Jiní praví, že bílé polární skvrny jsou ledovce a sněhy jako v našich polárních krajinách a mění rozsah, tvar a polohu s ročními časy. Ale i tento výklad nevyhovuje úplně. Bylo pozorováno, že skvrny bílé rostly v několika hodinách náramně; ale Mars má málo vody a následkem toho méně par v ovzduší, odkud pojednou ohromné množství sněhu? Aneb jindy náramně se zmenší skvrny a to náhle; aneb se roztrhnou a dlouhý pruh tmavý jde až k pólu. Tyto zjevy se dají táním nesnadno vysvětliti — Jest třetí názor: bílé polární skvrny jsou mraky nakupené v chladnějších krajinách polárních a s danými meteorologickými změnami mění snadno tvar, rozsah, polohu aneb se trhají proudy v atmosféře.

O bílých polárních skvrnách jsou tedy tři názory; druhý a třetí jsou pravděpodobnější, ale nevíme, je-li vůbec některý z nich správný — jsou to pouze výklady toho, co vidíme.

Temné skvrny, jež jmenujeme moři, jsou dle jedněch opravdu moře, spousty vod. Jiní praví, že na Marsovi není tolik vody, aby se utvořily oceány; jsou prý to ohromné bařiny, mokřiny, jimiž se za jarních povodní vinou ramena vod tekoucí od pólů. Opět jiní myslí, že temná barva skvrn jest vyvolána vegetací. Rudé a žlutavé skvrny byly by souše a pustiny bez vegetace. Opět jiní praví, že voda jest na Marsovi pouze ve stavu plynném jako výpary v ovzduší a ve stavu pevném jako led, sníh a jinovatka; tyto temné skvrny jsou prý zaledněné plochy. Kdyby prý voda byla ve stavu tekutém na Marsovi, prozradila by se tím, že v odraženém slunečním světle by zářily temné skvrny, ale toto dosud nebylo pozorováno; kdežto při drsném povrchu ledové kůry tentýž zjev není možný.

Jest to opět řada výkladů více méně pravděpodobných, o kterých nikdo neví, který a zda vůbec který je z nich správný.

Dosud není nad všechnu pochybnost zaručeno, jsou-li na Marsovi útvary, jež jmenujeme kanály Marsovými aneb není-li to optický klam. Kanálovité útvary Marsovy zpozoroval první r. 1877 milánský astronom Schiaparelli. Tyto útvary jeví se jako jemné, temné čáry; nejčastěji, ač ne vždy (tak kanál Nilosyrtis), běží v přímkách. Každý kanál ústí oběma konci buď v moři aneb v jiném kanále aneb na křižovatce s jinými kanály; někde se jich křižuje více, až sedm, a tu povstává větší temná skvrna, jezero (lacus). Délka obnáší 600 až 5000

km; šířka od 300 až 30 km, americký pozorovatel Lowell dokonce ohlásil kanál o šířce $1\frac{1}{2}$ km. Lowell ve svém katalogu napočítal 358 kanálů. Kanály nejsou vždy viditelné a ne vždy stejně jasně. Největší rozruch způsobil r. 1883 objev Schiapareliho, že kanály se ukazují někdy zdvojeny, t. kde byla jedna čára, jedna přímka objeví se dvě rovnoběžné čáry a přímky oddělené od sebe jasnějším pruhem.

Otázka kanálů Marsových dělí astronomy v mnohé strany a tábory. Jedni zastávají existenci všech kanálů i jejich zdvojování. Jiní nepopírají sice, že útvary kanálovité na Marsovi jsou, ale jsou proti zdvojování kanálů a míní, že počet skutečně existujících útvarů těch jest menší. A z těchto opět jedni domnívají se, že kanály jsou těch tvarů, jak je vidíme; jedni myslí, že jsou to řady předmětů od sebe poněkud vzdálených a přibližně v jednom směru seřazených a že oko tyto oddělené body sestavuje v čáry a přímky, podobně jako mnohé brázdy měsíční, jež byly rozloženy silnějšími hledidly v řady kráterů. Pokusně to hleděli vysvětliti angličtí astronomové Evans a Maunder: na bílý papír nakreslili inkoustem slabé čáry jednotlivé nestejně rozložené řady bodů a nákres dali za předlohu hochům. Hoši, kteří seděli blíže podali výkresy správné; hoši, kteří seděli dále, nakreslili přímé kanálovité, souvislé čáry, a na místech, kde se křížovaly, rozmazané temné skvrny — jezera Marsova. Tentýž pokus učinil americký astronom Necocomb, jen že místo uohňům dal předlohu astronomům světového jména — a výsledek byl téměř tentýž. — Třetí strana astronomů zavrhuje kanály a jezera Marsova naprosto. Pravi, že všechny ty úkazy jsou optický klam, zaviněný neodstranitelnými konstručními vadami skel, fyziologickými vlastnostmi oka a j. a ukazují na mnohé optické klamy, při nichž se můžeme skutečně přesvědčiti, že jsou to klamy. Oni poukazují i na tento výpočet: světlo procházející skly objektivů, podléhá ohybu a tím se pruhy a čáry rozšiřují, zdají se širší; plocha kterou by zaujímaly na Marsovi ohybem světla rozšířené kanály dosud katalogisované, by obnášela 33 millionů čtverečných anglických mil, kdežto povrch Marsův obnáší 55 millionů čtverečných anglických mil; byla by tedy spleť kanálů pro naše oko nerozřešitelná.

Celkový úsudek o kanálech je, že jejich existence není nade všechnu pochybnost zaručena. J. Lowellovy fotografické snímky nedovedou dosud nezvratně dokázat skutečnou existenci kanálovitých útvarů. Silnější kanály asi skutečně existují — slabší jsou více než pochybné.

Největší odpor proti systému kanálů vyvolala tése, že kanály jsou umělé vytvary intelligentních obyvatelů Marsových. Mars má málo vody. Obyvatelé Marsovi, jejichž pokolení jest starší než naše, jsou duševně vyspělejší a dovedou překonati i technické překážky, jež nám jsou nezdolatelné. Aby zavodnili a zúrodnili vyschlé kraje, prokopali soušemi soustavu ohromných kanálů a vedou jimi vodu od pólů. —

(Dokončení.)

R-Ý.

Jednoduchá frekvence na školách měšťanských a obecných; její výhody a vady.

Při úřadech zemských ve hlavním městě Brně, ale i v úřadech státních a některých soukromých došel po zkušenostech získaných v minulých letech obluby způsob úřadovati bez polední přestávky čili nedílně. Od jara až do podzimu zavádí se úřadování zjednodušené, nedílné. Počíná o hodinu dříve než v zimě a trvá bez přestávky dle poměrů do 1 neb půl druhé hodiny odpolední.

Úřednictvu, jež nebydlí v místě svého úřadu, nýbrž ve předměstích nebo na letních bytech, jest jednoduché úřadování pohodlným, jelikož dopřává mu možnosti věnovati téměř celé odpoledne buď vlastnímu zotavení nebo rodině.

I na školách hlavního města moravského a některých jeho předměstí bylo loni zavedeno vyučování nedílné, či jednoduchá frekvence.

Připouští to pro horké měsíce „školní a vyučovací řád“ ze dne 29. září 1905., v němž se v § 60. praví:*) „Zemský úřad školní k odůvodněné žádosti zastupitelstev příškolných obcí nebo místního úřadu školního může povolit na jednotlivých obecných školách zavedení nedílného vyučování dopoledního, když zdravotní a hospodářské poměry školního obvodu, jeho rozlehlost, jakož i cesty a povětrnost prokazují, že žádaná úprava školní jest nezbytná.

Zemský úřad školní smí v městech zavést nedílné vyučování dopolední toliko na horkou roční dobu.

Dále sahající zmocnění, aby zavedeno bylo nedílné vyučování dopolední, udílí v jednotlivých případech ministerstvo věcí duchovních a vyučování.

Při nedílném vyučování dopoledním není prázdného všedního dne.“

Prve, nežli poukáží na výhody a vady jednoduché frekvence, třeba zmíniti se, že v § citovaném není určité vyjádřeno, které měsíce jsou považovány za „horkou roční dobu“, Pravděpodobně ovšem červen a červenec (na srpen připadají prázdniny). Ale bývá také velmi horko v druhé polovici května a též ještě i v září bývá odpolední vyučování ospalé.

Jak ministerský výnos ze dne 29. září 1905. čís. 13.200 ve příčině provedení současně vydaného defin. řádu škol. a vyučovacího upozorňuje, nepřísluší rozhodovati o zavedení nedílného vyučování dopoledního místním úřadům školním dle § 61. šk. a vyuč. ř.), nýbrž zemským úřadům školním. Podnět ovšem musí vyjít z místních školních rad žádostí odůvodněnou zdravotními a hospodářskými poměry, poukazem na rozlehlost místa, povětrnost a j.

O dobrozdání neb přání sborů učitelských po zavedení jednoduché frekvenci se ani v řádě šk. a vyuč. samém, ni v ministerstvu

*) Příruční kniha říšských a zemských zákonů a předpisů v záležitostech školství na Moravě, 4. nově upravené vydání Píšovo 1908,

doprovodu, ani v prováděcím nařízení c. k. zem. šk. rady moravské ze dne 25. dubna 1908. čís. 5571. ničeho blíže nepraví, ale ve praxi bude asi vycházeti impuls k žádostem za jednoduchou frekvenci od místních učitelských sborů.

Zdá se, že ministerstvo kultu a vyučování jednoduché frekvenci na školách přeje. Svědčí o tom slova zmíněného min. výnosu všem zemským školním úřadům: „Zmocnění udělené v § 60. řádu školního a vyučovacího, aby se zavádělo případ od případu nedílné vyučování dopolední, má zemským úřadům zatím poskytnouti příležitosti, aby v praktickém životě školním nasbíraly zkušenosti o tomto zařízení školním, jež dle nejnovějších bádání v oboru školního zdravotnictví za jistých okolností je doporučení hodno.“

Přicházejí ku výhodám a vadám nedílného dopoledního vyučování, netvrdím, že vyčerpá jsem je všechny. Dle místních poměrů v jednotlivých školních obvodech snad ještě jiné výhody i vady se naleznou. Na škole, kde jednoduchá docházka nastala počátkem minulého června, nabyl jsem těchto zkušeností:

Vyučování započínalo sedmou hodinou ranní a skončilo ve třídách vyšších polednem, po pětihodinné tuře.

Návštěva školy byla považována za mnohem lepší, než při vyučování celodenním. Za to však bylo pozorováno, že mnoho žáků zejména ve třídách od 1.—4. přicházivalo pravidelně pozdě. Vinou byla snad rozlehlost místa, což však nelze omluviti.

Velká potíž byla zejména s přespolními žáky měšťanských škol. Kdežto domácí žactvo vyšších tříd jevílo v prvých hodinách po většině velkou čilost, ukázala se u přespolních, kteří po 5. hodině ranní již byli nuceni z domu vycházeti, jakož i u domácích žáků v nižších třídách značná ospalost v tutéž dobu.

Často i rychle odbytá snídaně doma měla za následek velkou náklonnost pokračovati v tom úkonu v první hodině vyučovací.

Jednoduchá frekvence byla zavedena z té příčiny, že v jednotlivých budovách školních bylo si stěžováno na nesmírné parno při vyučování odpoledním. Děje se tak ovšem i na venkově v těch třídách, jež mají slunce odpolední. Ač okna otevírána, podlaha vodou polévána, občas na okamžik i dvěře ku zavedení proudu vzduchového otevřeny, přece zejména v první hodině odpolední, kdy process zaživací v těle žáků ještě asi nebyl skončen, bylo pozorovati velikou zmalátnělost.

Co bylo pozorovati odpoledne při vyučování celodenním, to jevílo se — ač ne v také míře — při nedílném vyučování již dopoledne v posledních dvou hodinách.

Třeba nebylo tolik vedra, ale byl ve třídě zkažený vzduch.

Tomu lze theoreticky odpomoci a má se tak i státi. Praví o tom moravské prováděcí nařízení ku § 62. šk. a vyuč. řádu v odstavci druhém: „Nejen delších, ale i kratších přestávek budiž užito zpravidla, a to i v zimě, ku větrání učiren otevřením oken i dvěří, aneb jiným účelným způsobem.“

Za tím účelem nechť vyjdou dítky, pokud to jen možno, z učírny a nechť se pohybují volně v kratších přestávkách, kde toho poměry dovolují, na chodbách školní budovy, v delších pod širým nebem (na školním dvoře, na cvičišti, na hřišti nebo ve školní zahradě).“

To lze učiniti, kde toho poměry dovolují. Jak tomu však dovolí poměry, (které by jinak pro 1 neb 2 třídy to dovolovaly), aby 3 nebo více tříd mohlo se volně pohybovati buď na chodbách nebo jinde? Není-li školní zahrady, a jestli nuceno žactvo dlíti ve přestávkách na chodbě, jest vydáno průvanu z otevřených oken a dveří tříd a z otevíraných dveří záchodů.

Tu jest dobrá rada drahá.

Výsledek tedy byl, že vzduch za přestávek se ovšem obnovil, ale nedostatečně; brzo se zase ztrávil. Při vyučování celodenním mohly býti třídy bez překážky na půl druhé hodiny otevřeny a tak zkažený vzduch dopolední lépe obnoven.

Bylo shledáno lepším začínati vyučování nedílné v prvých dvou třídách obecných až hodinou osmou ranní, aby odpadly výmluvy žáků, že zaspali. *)

Prováděcí nařízení zem. školní rady moravské má na mysli (Příruční kniha str. 584.) nedílné vyučování dopolední, jež počíná vůbec osmou hodinou ranní a končí jednou po polední.

Zaměstnání žactva nepřetržitě po pět hodin zdá se býti nemožno. Pronášejí se také z různých stran stesky na nedostatek pohybu žactva, na příliš mnoho sedění, na strnulou nehybnost při písmu a kreslení a jeví tužby po rozinnožení hodin tělocviku a her. Při nerozdělené návštěvě školy jsou jisté výhody pro žactvo ve formě prodloužených přestávek. To však jest právě, co staví jednoduchou frekvenci do nepříznivého světla, že zkracuje čas vyučovací.

Ve smyslu prováděcího nařízení našeho odpadá při celodenním vyučování pětihodinném na přestávky denně 30 minut, týdně tedy půl třetí vyučovací hodiny.

Při vyučování nedílném, pětihodinném, připadá na každou hodinu vyučovací jen 50 min. vyučování a 10 min. přestávky, čímž délka přestávek stoupne ze 30 min. na 50., čili pětihodinné nedílné vyučování trvá jen 4 hod. a 10 min.

A jelikož při vyučování nedílném není feriálního dne, tu počet přestávkami ztracených se zdvojnásobí obnášeje z týdenních 30 učebních hodin celých 5. Není to ztráta při dvou horkých měsících dosti citelná?

Jest jisto, že přestávky býti musejí, aby sobě žactvo mohlo oddechnouti, aby případně učitelé se mohli ve třídách vystřídati, aby nutné pomůcky názorné a jiné mohly býti ku učebním hodinám do tříd doneseny a připraveny. Leč všiml jsem si, že přestávka po první a třetí hodině byla samým žákům divně dlouhou. Chodili nečinně s

**) Že při podávání důvodů jest potřeba důvody všestranně posuzovati a vážiti, nalézalo nejlépe jednání o tom, má-li se místní školní radě zástupcem školy doporučiti žádost ku zemské školní radě na zavedení vyučování nedílného. Doporučena sedmá hodina ranní za počátek vyučování a dodáno, že děti již po 6. hod. ranní, kdy rodiče odešli do práce, odcházejí též s nimi z domu a chodí ke škole nebo se toulají. Kdysi však před tím týmž řečníkem tvrzeno, když se jednalo o podávání žádostí na okresní školní rady o odstranění všedních školních bohoslužeb (akce zahájena tehdy spolkem „Volná Škola“ na basi smutně proslulého usnesení místní školní rady tišňovské), že sedmá hodina jest příliš časná, že mladež potřebuje delšího spánku ku zdravému vývoji.

s místa na místo, jelikož museli a po čtvrté hodině dokonce mnozí lehli si ve přestávce na lavici, chtějíce spáti.

V hodině vyučovací páté byla deprese všeobecná, jak u žactva, tak dle přiznání též u některého učitele.

Mnohý z učitelstva stěžoval si, že po pětihodinné tuře ani nemá pak chuti na oběd, a nejraději by se hned uložil ku spánku, ráno pak, že mu schází půl hodina, kterou jindy věnoval ještě opakování přípravy vykonané na jeho hodiny. Jiný tvrdil, že se jemu zdá býti týden bez celého dne prázdného děsně dlouhým, že nemůže dočkati se neděle. Mladší učitelé opět si jednoduchou frekvencí libovali, že mohou pravidelného volného odpoledne náležitě upotřebiti ku přípravě na rozličné zkoušky, sebevzdělání, vycházky, sport a zotavení.

Jak se chovalo ku jednoduché frekvenci občanstvo? Různí lidé různě. V rodinách úřednických, kde i otec měl jednoduché úřadování, byli s ní zcela spokojeni, až na to, kdyby děti nemuseli tak brzo vstávat a na dvojí čas oběda, rodiny po 12 hod., otcův pak ke 2. hod.

Jistě byl s nedílným vyučováním spokojen mladý národ školní. Dopoledne se nějak ve škole prosedělo a někdy i vyučování vynechalo s uchlácholeným svědomím, že to byl jenom „půl den“. Za to pak ta volná odpoledne po celý týden! Ty zábavy a hry, ta zlatá svoboda a nezpoutanost!

Majitelé, polí, luk, zahrad a lesů posílali však jednoduchou docházku do horoucích pekel a s ní i — učitele. Ti však sami poznávali, že kázeň nesmírně polevuje i ve škole. Stížnosti na mládež se hromadily žaloby oznamovány i policejní stráži; bylo napomenutí, tu a tam pokárání, pohružka špatnými mravy, ale což jest to pro mladého školního občana! „Inter arma silent Musae“ napsal kdosi t. j. „Za války nekvetou Uměny.“ Kdo chce v době „kopané“, koupaček, třešní, a hub mluvit mu o známce a dokonce z mravů! V té době nemá pro něco takového smyslu, leda, že se blíží 14. rok života.

Byli však mezi žactvem i takoví, jímž nedílné vyučování nepřišlo příliš vhod. Bývaliž na celá odpůldne zapřažení do výdělečné práce. Donášeli do domů vodu na prádlo, zalévali zahrady, dělali perleťové knoflíčky, přišívali knoflíky ke kabátům (ale cizím, jejich vlastní knoflíky byly omezeny na nejmenší míru), chodili až 3 hodiny daleko do lesa sbírat dříví, rozváželi zboží, uhlí a dříví, stavěli kuželky, byli zaměstnání při posílkách všeho druhu a při zemědělství. Též docházeli pro noviny a roznášivali je; že se do nich jen nepodívali, nýbrž je od nápisu na 1. straně až do redaktora a tiskárny na poslední straně důkladně pročtli, dá se u naší „milé mládeže“ předpokládati.

S této stránky měla jednoduchá frekvence výhodu pro mnohé rodiče, kteří svých dětí upotřebili ku výdělku. Někde donucení k tomu nouzí, nemocí některého člena rodiny neb jinými poměry domácími, jinde však bylo dětí v té příčině zneužíváno.

O výdělečné práci dětské konají ve všech kulturních státech šetření a vydávají nařízení proti takovému zaměstnávání dětí. I moravské učitelstvo mělo minulého roku příležitost vyplňovati podrobné výkazy o každém žákovi a jeho mimoškolním zaměstnání. Celá akce způsobila dosti obtíží učitelům třídním, které práce jsou v otázkách dotazníků míněny. Papíru se popsalo, inkoustu a per spotřebovalo při tom mnoho. Výsledky ukáže teprve budoucnost.

Jisto však je, že prázdná odpoledne při vyučování dopoledním nedílném jsou zrovna lákadlem a pokušením, aby se dětem poskytla k různým podobným pracím příležitost. Netřeba býti až příliš úzkostlivým při pracích dětských. Jest jen dobře, učí-li se děti různé práce poznávat, je konati a jim si zvykati. Ale neradno dětem práce zoškliviti, ukládají-li se jim nad jejich sílu a jdou-li z dopolední práce školní do namáhavější práce odpolední mimoškolní, ať jest to již u velkostatků při protrhávání řepy ve společnosti lidí často velmi hrubých mravů anebo jinde mimo rodinu.

Výnos ministerský, jímž se def. řád školní a vyuč. vydává otevírá přímo dvěře mimoškolnímu zaměstnání dětí. Praví se tam („Příruční kniha“ str. 564) „Na venkově se tímto zařízením“ (nedílným vyučováním dopoledním), „při čemž nebude zkrácen čas vyučovací a odstraní se jiné závady, vyhoví v mnohých případech potřebám, které dosud často byly příčinou, že obyvatelstvo žádalo o povolení úlev v docházce školní neb o zavedení polodenního vyučování;...“

Při tom ovšem zcela správně vidí i vadu v tom, že budou často děti bez náležitého dohledu a praví: „Před povolením bude však nutno, v každém jednotlivém případě uvažovati, že při tomto zařízení odpadají zase výhody celodenního vyučování, jako na př. nutné v jednotlivých místech odpolední zaměstnání dětí a dozor ve škole, když se dětem nedostává náležité ochrany od domu otcovského, nebo když mimo školu vydány jsou zvláštním nebezpečím...“!

Chce však nevýhodu tu odstraniti v takových místech zřízením „ochranných a zaměstnávacích ústavů pro děti“ (§ 213. řádu škol. a vyučovacího).

Jest však při jednoduché frekvenci tam, kde vyučování začíná již sedmou hodinou ranní nemalá potíž, kterak školní mládež vyhoví povinnosti účastniti se nejméně třikráte týdně školní mše svaté.

Opírajíc se o § 5. odst. 5. říš. zákona ze dne 14. května 1869. (ř. z. č. 62.): „Co úřadové církevní ve příčině vyučování náboženství a cvičení v náboženství ustanoví, oznámeno buď správci školy skrze školní dozorstvo okresní,“ vydala biskupská konsistoř brněnská a arcibiskupská olomoucká opatření „o náboženských cvičeních katolické školní mládeže obecných a měšťanských škol na Moravě“, jež byla všem okresním školním radám k dalšímu řízení oznámena výnosem zemské školní rady moravské dne 5. prosince 1893. čís. 123 (pro diecesi brněnskou) a dne 26. června 1896. čís. 5581 pro arcidioec. olom.

Tam praví se doslovně: „Mimo neděle a svátky a dny shora uvedené mají katoličtí žáci v místech, kde i ve všední dny služby Boží se konají, od Velkonoc až do svátku Všech svatých nejméně třikrát týdně mši svaté býti přítomni. Výjimky z toho může tam, kde toho vyžadují místní poměry, povolovati c. k. okr. školní rada.“

Má-li nedílné vyučování dopolední počítati sedmou hodinou, pak mají učitelé čtvrt hodiny před započatím vyučování býti ve třídách a také i mládež se má v tu dobu shromažďovati v učírnách. Kdyby se mělo — a není tu nejmenšího sporu, o to, že se musí — vyhověti uvedenému výnosu zem. školní rady, pak by musely školní služby Boží počítati již (nejpozději) o čtvrt na sedmou, čili, žactvu by bylo nutno shromažďovati se ve školní budově o 6. hodině ranní, což jest

na pravidelnou návštěvu kostelní školní mládeží přece jen poněkud časně. —

Bude tedy úkolem zemské školní rady při rozhodování o povolení jednoduché frekvence s počáteční sedmou hodinou podrobiti tuto okolnost řádné úvaze, případně obrátiti se na oba vrchní úřady církevní.

Jak patrně ze všeho, co jsem tu uvedl, má jednoduchá docházka školní některé výhody, ale má i nepopíratelné vady. Jako každá věc, má i ona líc, ale též rub. Rozumně nelze ji považovati za něco ideálního, ale nelze též bez podmínky ji zamítati. Její výhody jsou vyváženy vadami. Důvody sociální, jež jsou na mnohých místech rozhodnými činiteli, mluví asi pro ni, ale ne méně závažné důvody vychovatelské a lidské požívají hlasu proti ní.

Bude proto v jednotlivých případech jejího zavedení nutno tak ji upravit, aby školní mládež o jejíž mravní i fyzické dobro v první řadě a nade vše ostatní má býti dbáno, nebyla jí poškozena ani u vývoji duchovním ani tělesným.

DAGOBERT BERG.

Význam chlapeckých ručních prací pro školu a život.

(Pokračování.)

Vyučování rukodělné má však ještě jinou, mnohem hlubší a významnější tendenci. V době nynější uplatňují se na poli výchovy dva nové směry. Výchova umělecká a školy pomocné. Jak pak s tím však souvisí ruční práce? Pozorujeme-li poměry, zavládnoucí za dob nynějších u řemesel, nezbytně doznati musíme, že tato svého, dříve tak často vychvalovaného zlatého dna pozbyla. V oboru řemeslné výroby nabylo vrchu to přesvědčení, že nynější neudržitelné poměry dotud se nezlepší, pokud se výroba nebude díti jiným způsobem, než za dob dřívějších. Jest tedy nezbytno, řemeslo přetvořiti v řemeslo umělecké, které by se bralo takovým směrem, by se vzdor všemu velkopřumyslu na živu zachovalo.

Solidní technika práce řemeslné vymizela, jsouc vypuzena prací strojovou a hromadnou výrobou. Místo důkladné ryzí práce šíří se falešné okrasy, imitace a různé harampátí. Ne jakost práce, ale láce rozhoduje. I mezi vzdělanci postrádáme často smyslu pro dokonalou práci řemeslnou. Tento smysl opět obnoviti, umění pro lid získati, toť bude důležitým úkolem budoucnosti. První prací, kterou za tím účelem vykonati jest, jest pěstění správného nazírání a vyškolení zraku i rukou. Význam technické práce nutno náležitě oceniti, proto jest především o dosažení technické zručnosti dbáti, neb „umění“ a „zručnost“ těsně spolu souvisí. Jednoduché práce žákovských dílen jsou prvky technické zručnosti. Žák, který u hoblovacího stolu bedlivě pracoval, železo koval a hlinu formoval, bude míti nejen vyškolené oko a vycvičenou ruku, nýbrž také smysl pro ryzí techniku, přizpůsobující se kvalitě materialu. Oko jeho vycituje libozvuk poměrů, v prostých formách vystihuje účelnost a z ryzosti materialu oceňuje hodnotu předmětu. Za těchto poměrů lze nejjednodušší předmět v dílo umělecké

přetvořiti, jak tomu obrazy a dřevorytiny starých mistrů, jako: Dürera, Rembrandta a mn. j. skutečně nasvědčují. Velicí čeští mistři, jako: Matěj Rejsek (znamenitý sochař a stavitel — proslavil se kutnohorským chrámem sv. Barbory, pak kamenným baldachinem nad hrobem biskupa Luciana v kostele týnském v Praze, tvůrce české gotiky), Beneš z Loun (stavitel — vystavěl Vladislavský sál na hradu pražském, ve chrámě sv. Víta provedl výtečnou královskou modlitebnu a kapli sv. Michala), Jan Ferdinand Prokov (znamenitý sochař), Václav Hollar (slavný kreslič a rytec), podobně i norimberští mistři středověku, na př. Petr Fischer (slevač), Vít Stoss (sochař, malíř a měďorytec), Adam Krafft (sochař — svatostánek v kostele sv. Lorence) a Albrecht Dürer (geniální malíř a chloub Norimberska) — všichni tito slavní mistři nebyli účastni podobného theoreticko-akademického vzdělání, jakého nyní dosíci lze. Ani jeden z nich neabsolvoval nějaké akademie, nýbrž všichni vyrostli na půdě počestného řemesla. Byli sami řemeslníky a povznesli se z cechu na vysoký stupeň uměleckosti. Již za mládí svého vládli statečně štětcem a dlátem, švihali kladivem a učili se prakticky všemu tomu, co ve spojení s jich uměleckým nadáním je na onu výši uměleckosti přivedlo, které se u nich až podnes, a zajisté právem, podivujeme.

Z těchto příkladů jest zřejmo, jak mnohem důležitější jest praxe oproti samotné theorii. Samotná theorie jest mrtva, zvláště v umění, a bylo by to nanejvýš směšným, chtítí dospělého člověka, ač by dějiny umění sebe důkladněji znal, na umělce přetvořiti. Kdo k samostatnému tvoření, k uměleckým výkonům dopracovati se chce, musí se snažiti své nadání již záhy za mladého věku rozvinouti, k čemuž právě v dílně nejvhodnější místo jest.

Zkušeností jest dokázáno, že umělecky vychováváme ne uvažováním a poučováním o dílech uměleckých, nýbrž především tím, uvedeme-li chovance do osobitého poměru k umění. Nejjistěji se toho doděláme vlastní prací v některém oboru, blízkého umění a vedoucího konečně k umění. „Pokud nenabudeme přesvědčení, že i formování v nejnižších třídách místo vyhrazeno býti musí, potud nedopracujeme se žádného základu pro výchovu uměleckou. Cvičení tělesná a cvičení o pojímání našeho okolí jsou nepostradatelnými základy pro veškeré nazírání na přírodu ve smyslu uměleckém. Pěstování těchto, jak doma tak ve škole, jest mnohem důležitější než dumavé pozorování aneb snad předčasné napodobování kreslicích předloh.“ (Schmarsow: Unser Verhältniss zu den bildenden Künsten.) Samozřejmě jest, že se tím význam kreslení nikterak nepodceňuje; kreslení a praktická práce se vzájemně doplňují, a poukazuje-li reformatoři vyučování kreslení na pečlivé studium přírody jako jediného podkladu pro uvedení do umění, tak snahy jejich zajisté znamenitě podporuje vyučování v modelování, které vyučování kreslení doplňuje a prohlubuje.

Tím odůvodněna docela stručně nutnost zřízení chlapeckých školních dílen se zřením na uměleckou výchovu a nyní stanovíme význam chlapeckých ručních prací ve školách pomocných.

Jest známo, že nikdy všichni žáci té které třídy učebního cíle stejnou měrou nedocházejí. Ač všichni stejným způsobem téměř předmětům jsou vyučováni, přece všeobecný prospěch není u všech žáků stejný. V každé třídě jest vedle žáků velmi dobrých také jistý počet

žáků méně nadaných, kteříž opouštějí školu, aniž cíle vyučovacího byli dosáhli. U těchto slabomyslných žáků bylo shledáno, že jest pochybeno vyučovati je toutéž methodou jako děti normální. Jest naprosto nepaedagogické u takových dítek započítati se čtením, psaním a počítáním. Dosavadní způsob vyučování dětí slabomyslných zavržen v Německu úplně a zařízeny pro děti slabomyslné školy pomocné. Lze za to míti, že i v Rakousku brzy tak se stane.

V pomocné škole vyučují se dítky, kteréž pro menší duševní schopnosti, s čímž i tělesné nedostatky příčinně souvisejí, pro školu normální se nehodí. Kdežto dříve takovéto dítky svému osudu prostě ponechány, věnuje se nyní jich výchově obzvláštní pozornost, čímž se docíluje, že i tyto méně nadané dítky na užitečné členy lidské společnosti se vychovají. Všeobecně se uznává, že bez ručních prací tohoto cíle nebylo by lze dosíci a proto jsou ruční práce skoro ve všech pomocných školách zavedeny. Přesvědčení, že pro školu pomocnou nepostradatelnými jsou, dochází vždy širšího uznání. Theoretické úvahy nás o tom přesvědčují a praktické zkušenosti to dotvrzují.

U méně nadaných aneb dokonce slabomyslných dítek lze dosti často pozorovati mimo nedostatečného vývinu smyslů i poruchy pohybů rukou (žák nedovede pěkně psáti neb kresliti) a nohou, slabost svalů a tu větší, tu menší nedostatek životní energie. Tím zneumožňuje se žádoucí výcvik tělesných orgánů, čímž opět opozďuje se v míře značné vývoj nervové soustavy, neb rozvoj mozku a nervových drah těsně souvisí s činností svalů a nervů. Rozvoj všech funkcí, kteréž se u normálního dítěte již před dobou školní hrou a jiným zaměstnáním byl utvářil, jest u slabomyslného dítěte tak upozaděn, že vyučování, počínající školní povinností, teprve všechno to doháněti musí, co u normálního dítěte již v době předškolní se bylo vyvinulo. Přední snahou pomocných škol musí býti, nedostatečný vývoj tělesných i duševních funkcí v organismu takového dítěte pokud možno vyrovnati, a odstraniti poruchy, způsobené dědičným zatížením aneb nepříznivými vnějšími poměry. Při tomto léčebném vyučování nutno největší péči věnovati tělesnému výcviku, neb jedině tělesnou činností lze zjednati podklad potřebný pro duševní vývin. Cvičením rukou a smyslů vzpružuje se i činnost mozková. Nedostává-li se následkem nedostatečného vývoje organismu vnitřního popudu k takovýmto cvičením, nutno je konati na vnější popud. Pomocné vyučování musí tedy započítati cvičením smyslů a svalů, by především podklad pro možnost dalšího vzdělání zjednan byl.

Psychické poznatky, nabyté činností tělesných orgánů, jsou pro vývoj lidského ducha nepostradatelné. V oněch známých případech (Laura Bridgmannová, Helena Kellerová a j.), kdy současná slepota a hluchoněmota každou možnost dalšího duševního vzdělání zcela vylučovati se zdály, dosaženo toho jedině cvičením smyslu pocitového. Smysl pocitový, t. j. schopnost pocitem vnímáti prostor a pohyb, jest proto pro duševní vývoj skoro nejdůležitějším smyslem, a jeho výškolení nutno tím větší výchovné péče věnovati, čím více tuto přirozená tvářnost dětského organismu ztěžuje.

Cvičení tělesných orgánů počínají hrubšími pohyby svalů, která záhy přecházejí ve výkony jemnějších pohybů, provedených rukama a prsty. Výcvik ruky jest obzvláště na výsost důležit. Především pro

vyškolení zraku. Teprve hmatající rukou, která pohyby oka provází, chápeme a rozeznáváme pojem ploch a těles. Mají-li se zvláště slabomyslní ku správnému nazírání uzpůsobiti, nutno, aby ruka vykonala řadu různých cviků, kterýmiž by jí oko ku součinnosti nuceno bylo. Neméně sluší o ruce s toho hlediska uvažovati, že jest ne nepodstatným orgánem pro projev myšlenek. Gesta byla dle pochodu vývoje první formou projevu, ze které se teprve ponenáhlu mluva vyvinula. A připojíme-li se ku theorii Baldwinově, dle níž vývoj mluvy s pravorukostí souvisí, nutno poukázati také na nejnovější tvrzení Flechsigovo, kterýž praví: „Skoro s naprostou jistotou můžeme tvrditi: při názorném vyučování a u přírodních věd pracují vždy obě poloviny mozku, podobně při tělocviku a ručních pracích. Naproti tomu vše, co s mluvou souvisí, jako psaní, čtení, počítání atd., děje se poněvíc za spolupůsobení levé polovice mozku.“

Z toho plyne, že pro výchovu slabomyslných ruční práce nezbytně potřebny jsou, což i z jiných hledisk dovediti lze. Neb předcházel-li dle pochodu vývojových vývoj ruky onomu mluvy, pak nutno považovati výcvik ruky za nutný předpoklad pro vývoj řeči. S dovedností rukou souvisí začátky usuzování a vývoje vůle, a tak i zde mnohé především na výcviku rukou závisí.

Jest tedy u méně nadaných dětí nutno dbáti především o jich tělesný vývin, kterýž podporujeme pohybáním na čerstvém vzduchu, hrou, tělocvikem. Dítka takové navádějí se nejprve ku správnému nazírání a ku správnému upotřebování rukou k rozmanitým funkcím. Zručností rukou stupňuje se i činnost duševní. Ku vyučování ve zručnostech připojuje se později vyučování literní. Žáci tito opouštějí sice školu s vědomostmi dle značně zredukované učebné osnovy, nicméně uschopňují je nabyté zručnosti naučiti se řemeslu, kterým by si výživu opatřili. Tak jest paedagogika pomocných škol požehnáním pro chudinu — a vyučování zručnostem k tomuto požehnání přispělo měrou vrchovatou.

Mimo uvedených již předností, tříbí a uplatňují se vyučováním zručnostem ještě mnohé jiné vlastnosti, na které za příčinou zdůraznění paedagogické hodnoty ručních prací tuto ještě upozorniti chceme.

Účelem ručních prací není odborný výcvik, nýbrž jedině vývoj fysických, duševních a morálních sil dítěte. Ruční práce mají výchovně působiti, mají samostatnost, přesnost, pilnost a vytrvalost, jako složky ryziho charakteru pěstiti úctu ku práci, zvláště tělesné, vštěpovati. Předměty, jichž zhotovování úkolem ručních prací jest, nejsou hlavním účelem vyučování, nýbrž jsou pouze prostředkem k tomuto účelu. I kdyby předměty tyto na krásně zničeny byly, byl by tím účel ručních prací tak málo dotčen, jako zničením sešitů, které žák ve školním roce byl popsal, písmo žáka netrpí. Zacházením různými nástroji a zpracováním rozmanité látky nabývá dítě množství dovedností a vědomostí, jež v životě prospěšny jsou; avšak ani v tom nespočívá největší význam ručních prací, neb ne každému naskýtá se příležitost uplatniti svou zručnost, a i vědomosti se zapomínají, aniž by jich kdy upotřebeno bylo. Naproti tomu jest vývoj duševních, mravních a tělesných sil trvalé ceny, a v tom právě tkví výchovná hodnota ručních prací. V tomto ohledu nelze je žádným jiným předmětem vyučovacím nahraditi, a právě z tohoto důvodu nutno jich všeobecně

zavedení do škol neústupně dožadovati. Účel školy jako všeobecně vzdělávacího ústavu zůstane tím úplně nedotčen. Ruční práce nejsou žádným odvětvím odborného vzdělání, nejsou žádnou přípravou pro určitou živnost aneb řemeslo. Nejdůležitější při tom jest, že dítě se učí samo pozorovati a samostatně pracovati, že již předem ví, že se mu vše podrobně vysvětlovati nebude. Učitel neukazuje ničeho, co dítě svými schopnostmi samo vystihnouti může; nenavádí, kterak nástrojů upotřebovati, nýbrž sám je upotřebuje, a žák nazírá, kterak se upotřebují; žák pozoruje držení těla a odhaduje kolik síly ku vykonání jistého pohybu potřebí jest. Učí se modelly, dle nichž se pracovati má, zrakem odhadovati a výkresem zobrazovati. Modell, jako něco konkrétního, jest východiskem, výkres, jako něco odtažitého, doznává teprve později upotřebení. Teprve na vyšších stupních pracují žáci dle výkresu a sami modelly komponují. Se žáky nejdříve přípravná cvičení konati, bylo by paedagogicky pochybeno, neb přípravná cvičení jsou věcmi abstraktními. Při takovém postupu vycházelo by se od věcí abstraktních, čímž by hrozilo nebezpečí, že unavujícími přípravnými cvičeními zájem žáků ochabne. Tím by paedagogická hodnota ručních prací utrpěla značnou újmu.

Obzvláštní ceny jest především navykání ku samostatnému přemýšlení a jednání, kteréž po každém nutno požadovati, kdo nějakou praktickou práci úplně provéstí má. Nezdařeným pokusům žádný se z počátku neuvaruje, za to tím větší jest radost, podaří-li se konečně práce. Nepromyslíme-li si vše důkladně před započítím práce tak, aby naše práce cíle vědomou byla, nedopracujeme se kýženého výsledku.

Největší spořivost při zpracování materialu a dbalost na upotřebené nástroje vnucuje se nám sama s sebou, zároveň bystří se zrak v praktičnosti, uschopňující každého nejjednodušším způsobem si pomoci. V dílně zotavuje se žák po duševním namáhání a vzněcuje se v něm záliba k užitečnému zaměstnání. Jest tedy nesporno, že práce v dílně patří ku nejdůležitějším výchovným prostředkům.

Se sociálního stanoviska jsou řemeslné ruční práce tím důležitější, že žák při nich poznává, kterak lidé vespolečně na sebe poukázání jsou, neb požaduje občas sám pomoc po jiném, jindy opět jinému ji poskytuje. Často jest nutno za příčinou rozdělení práce utvořiti jakés pracovní družstvo, ve kterém se rychle zapomíná na rozdíl osob a stavu a tak se podporuje vznik sociálních ctností, jichž za našich dob až smutno po skrovnu jest. Na mnoha místech považuje se za zvláštní přednost žakovských dílen, že poskytují dětem z různých vrstev obyvatelstva a různých kategorií škol příležitost ku společné práci a vůbec ku vzájemnému se poznání.

Za nynějšího kastovníckého odlišování se sociálních vrstev, kteréž dle našich školních systémů již i u mládeže počíná, jest nemožno podceňovati v tomto ohledu význam žakovských dílen. Alespoň mládež měla by pokud možno ušetřena býti onoho v pozdějším věku nevyhnutelného třídění se dle zaměstnání a společenského postavení a měla by se, jako při hře, podobně i v oněch dětiných pracovních družstvech nenuceně uplatňovati.

(Dokončení.)

Rozhledy.

Rozhled světem.

Nový školský zákon v Nizozemsku. Holandská sněmovna schválila školský zákon, kterým rozšířena jsou nařízení platící dosud pro školy obecné též na školy střední. Některá ustanovení zákona význačná jsou pro pravou svobodomyšlnost, která je v Nizozemí a která zvláště katolíkům poskytuje v tomto protestantském státě ochrany největší. Co se posledních týče, platí stát výlohy na soukromé školy, platy a pod. v téže výši, jaká je za stejných poměrů obvyklou na školách státních. Chce-li některá obec nebo soukromá škola platiti větší služné, musí se o přebytek postarati sama. Školní návštěva je povinná. Stát žádá jisté záruky, že vyučování je na soukromých školách dobré, chrání však také učitele oproti správám škol. Žádá-li v jisté osadě 20 rodin jinou školu musí se této žádosti vyhověti. Ne-najde-li otec rodiny 19 jiných, kteří by jeho mínění sdíleli, může po-užití t. zv. výhrady svědomí. Tato výhrada praví, že může býti dítě sprostěno školní návštěvy se svolením inspektora, má-li otec dítěte proti školám v okruhu 4 km se nalézajícím nepřekonatelný odpor.

Vyšší vzdělání učitelstva bylo schváleno v basilejském kantonu ve Švýcarsku. Kandidáti úřadu učitelského musí vykonati předpravná studia buď na gymnasiu nebo na reálce, načež jsou povinni studovati na škole vysoké po tři semestry. Zde musí poslouchati přednášky z paedagogiky a příbuzných disciplin. Do praxe školní zasvěcuje je kvalifikovaný učitel školy obecné. —

Zrušení maturity v kantonu bernském. V Bernu ve Švýcarech byl vydán regulativ, jímž se dosavadní maturita na gymnasiích celého kantonu odstraňuje. Maturitní vysvědčení nahrazeno bude příště gymnasiálním vysvědčením na odchodnou. Rozumí se tím vysvědčení, jež se vydá žáku po absolvování nejvyšší gymnasiální třídy. Vysvědčení na odchodnou vydá se jen tehdy, když průměr známek vykazuje prospěch aspoň dostatečný.

Příprava mladých učitelů v Mnichově. Mladí učitelé, kteří mají dobrou kvalifikaci, bývají po dvouletém pobytu na venkově povoláni do Mnichova; stává se to ještě před složením zkoušky způsobilosti, aby bylo lze náležitě je připravit. Toliko výjimečně bývají do Mnichova povoláváni učitelé již zkoušení, v kterémžto případě musí se každý z nich zavázati, že bude navštěvovati kursy, zvláště pro ně zřízené, a to po tak dlouho, dokud nebude uznán za dostatečně připraveného. Jsou to kursy pro kreslení od ruky (týdně dvě lekce po dvou hodinách) a pro tělocvik (dvě lekce jednohodinné). Tyto kursy pro kreslení na školách obecných rozvrženy jsou ve 3 oddělení a to: pro učitele tříd nižších, středních a nejvyšších (neboť učitel vyučuje zde stále v oněch třídách, pro něž ukázal nejlepší způsobilost).

Mimo tyto kursy koná se průběhem roku 6 konferencí „pro další vzdělání“, jejichž themata bývají volena z následujících předmětů: psychologie, paedagogiky, matematiky, dějepisu, zeměpisu, nauk přírodních a němčiny. Na každou z těchto konferencí povinen jest náležitě se připravit studiem doporučených spisů, obširnějších nežli ony, z nichž učil se na učitelském ústavě. Konference trvají obyčejně

3—5 hodin a jsou rozděleny na několik obvodů města tak, že v každém z nich účastňuje se porady toliko 15—20 učitelů. Účastníci kursu povinni jsou též pracovat každého roku 2—3 delší písemné rozpravy z paedagogiky, stilistiky nebo z předmětů projednaných na konferencích; mimo to ukládá se jim každoročně sestavení tří zkušebních lekcí, které se později prakticky propracují. Všecky odpovědi (jak ústní tak i písemné) jsou přísně klasifikovány a mají rozhodující vliv na kvalifikaci kandidátovu. Tyto konference „pro další vzdělání“ konají se po celém Bavorsku, a teprv onen kandidát, který po čtyry léta pravidelně se jich účastňoval, bývá připuštěn ke zkoušce způsobilosti. Kandidáti, kteří vykonali zkoušku způsobilosti s prospěchem nanejmeně dobrým, mohou býti ustanoveni učiteli na školách mnichovských; kandidáti slabší bývají překládáni na školy venkovské. („*Szkola*“.)

Nová úprava učitelských platů v Prusku. Pruský parlament v obou sněmovnách schválil před nedávnem nový školní zákon, kterýž v podstatě obsahuje tato ustanovení: Každý učitel a každá učitelka má právo na svobodný byt anebo přiměřené příbytečné; základní slůžné, stejné ve městech i na venku, činí u učitele 1350 marek (1580 K), u učitelky 1050 marek (1229 K). Po sedmileté službě budou udělovány služební přídavky, a to celkem devět, vždy po 3 letech, jež u učitelů činí 200 marek (234 K), u učitelek 150 marek (176 K). Konečný příjem v 52. roce života činí u učitele 3150 m (3686 K), u učitelky 2400 marek (2808 K). Ve větších městech dostávají budou mimo to učitelé také ještě mimořádný přídavek vpočitatelný do pense a to: ve městech od 25.000 do 50.000 obyvatelstva učitelé 200 marek (234 K), učitelky 100 marek (117 K), ve městech od 50.000 do 100.000 obyvatelstva učitelé 400 marek (468 K), učitelky 200 marek (234 K), a ve městech s více než 100.000 obyvateli učitelé 750 marek (878 K), učitelky 300 marek (351 K). Zákon tento vyhověl sice volání učitelstva pruského po jednotném služném ve městech i na venku, ale jinak valně ho neuspokojuje, neboť zamítl jeho požadavek aby základní služné činilo 1500 marek, vyměřil učitelkám nižší služné nežli učitelům a mimořádný přídavek přiznal po způsobu rakouském toliko učitelům ve větších městech, jakkoli životní potřeby jsou ve městečkách a na vsích stejně drahé jako ve městech.

Vzorné školství v Monaku. Předešlého roku byla pořádána v Monaku výstava, kterou navštívilo přes 3 mil. lidí. Školství bylo na ní zastoupeno nejen modely, plány školních budov, zařízením vnitřních prostorů, jako jsou školní kuchyně, lázně a pod., nýbrž také vyučováním a duchem, který vládne v těch moderních školách. Duševní známku vtisknul školám těm školní rada Dr. G. Kerschensteiner. Jeho reformami prosluly monacké školy v Německu, k vůli nimž navštěvují je nejen Němci, ale i cizozemci. I Davorin, Trstenjak byl tam dvakráte. Moderní školní reformy zračily se zřejmě na výstavě, kterou D. Trstenjak obšírněji popisuje ve „Škole našeho venkova“.

Pro dítě. V jubilejním roce věnováno bylo v Rakousku více než 25 millionů korun „pro dítě“. Plná výše nemůže býti stanovena, poněvadž mnozí dárci vyhradili si, že o dobročinnosti jejich nemá nic proniknouti na veřejnost. Dle publikovaných záznamů došlo přímo do Vídně na 15 mil. dobrovolných darů; kromě toho dostala však vláda z různých zemí na 10 mil. korun určených k určitým účelům. Výkonný

výbor ustanovil, že z darů těchto má býti zřízen ústav pro zanedbané děti, který bude typickým vzorem všem podobným ústavům v Rakousku. Kromě toho má býti zorganizována ve všech zemích rakouských péče a kojenice.

Volná škola.

Rabín — Komenský — a pokrokářské učitelstvo. Na světlo denní přicházejí věci čím dále tím zajímavější. Hloupost a troufalost volnoškolská a volnomyšlenkářská rekrutuje pro sebe „Komenského“, jemuž vstává mstitel obhájce rabín, čehož se panstvo jistě nenadalo. Věc tato zasluhuje z pomíjivého tisku denního býti uchována knižně na věčnou paměť našich paedagogů. Na projev úžasné drzosti — jinak to věru nelze nazvati, — že již J. A. Komenský byl šířitelem školy bezkonfessionní, náhodský rabín, Dr. G. Sicher, odpovídá rázně a jadrně takto: „Račte dovoliti, abych k článku „Nemoderní Komenský“ v „Času“ ze dne 14. dubna 1909 přičinil několik poznámek. V onom článku citován jest „Nár. Obzor“ ze dne 10. dubna a uvedena tam též věta: „Požadavek svobodné, nekofessionální školy světské vyslovil už Komenský.“ O správnosti tohoto názoru lze silně pochyvati. Komenský sice plán obecné školy důrazněji provedl a socialisování všeho vzdělání úsilovněji žádal, než o 150 let později žijící Pestalozzi, k němuž často bývá přirovnáván, avšak přičítati mu požadavek naprosto bezkonfessionní školy, znamená hledati pro nové heslo jména slavných mužů a žádati historické nemožnosti. Konfessionní ráz školy Komenským žádané již vyplývá z postavení bible ve škole. Kdežto ve škole Pestalozziho nemá kněz jakožto učitel a bible jako kniha učebná místa, Komenskému jest bible nejen k výchově srdce určena, nýbrž nejvyšší instancí a jedinou autoritou pro vědu. V „semeništích církvě“, jak Komenský často školy jmenuje, musí biblí „alfa i omega býti“ (Didaktika XXIV.). Nelze zde uvésti četná místa, v nichž škola jest odevzdána dozoru církve, a pro církev má vychovávat. Stačí poukázati na „Paradisus iuvent.“ chr. 1., kdež Komenský praví: „Neboť že první náš úmysl byl nejlepší podříditi školu církvi, a všecko, čemu na zemi učeno býti má, nebesům, mohlo býti patrno z prvního náskresu Didaktiky.“ Komenský však nechtěl, aby výhradně kněží vyučovali, nýbrž žádal o povolání světský stav učitelský, a Komenský byl zajisté, když mu ideálem byla jednotná, na základě evangelia zbudovaná církev, protivníkem škol jednotlivých sekt, nikoli však přivržencem školy bezkonfessionní.“ — Odpověď jasná a přiléhavá. Jaká to neuvěřitelná matenice pojmů vyzírá z těchto řádků, matenice pravím, zamotaná frázemi volné školy a volné myšlenky! Ať už podobný nesmyslný anachronismus napsal kterýkoli učitel, ať intelligent o školství se zajímající, že Komenský byl průkopníkem Volné školy, neuvěřitelně zůstává, že listy to tvrdí, které chtějí býti považovány za seriousní, listy udávající tón straně politické, v jejíž čele jsou jména universitních profesorů. Ještě dobře, že odvěta přišla z této strany. Právem lze očekávati, že Dr. G. Sicher bude uznán za autoritu nestrannou dosti, aby se mu v této záležitosti neodepřelo víry a kompetence. Sice by dle známé vědecké důkladnosti Pelanta, Bartoška a jejich stoupenců mezi paedagogy protivník nejnovějšího jejich hesla, (Komenský volnomyšlenkářem) býti mohl prohlášen za falsifikatora a ignoranta v hi-

storii, který citované výroky Komenského vymyslel a nyní bez trestu všude volně pašuje.

Zásady a cíle internacionální ligy pro racionální výchovu dítek. Březnové číslo „Volné školy“ prozrazuje, co mělo posud býti tajemstvím — o této lize. Její zásady a cíle jsou:

1. Vychovávání dítky musí se zakládati na vědě a rozumu; musí proto býti očištěno od všech pojmů mystických a nadpřirozených.

2. Školní výchova je částí této výchovy a proto musí v sobě zahrnovati nejen rozvoj rozumu, nýbrž též vývoj charakteru a upevnění vůle, aby mohla býti vychována morálně a tělesně dokonalá bytost, jejíž schopnosti mají býti harmonicky zceleny a k nejvyšší její potenci vzdělány. (Bude-li se tak díti dle věty první, pak to pěkně dopadne!)

3. Výchova mravní, pokud odpovídá velkému přírodnímu zákonu solidarity, bude logickým důsledkem této laické výchovy a proto nemůže tvořiti část theoretického vyučování (Platí o ní totéž, co o bodu druhém.)

3. Je nezbytno, aby plány a metody vyučovací přizpůsobeny byly v nejtělejší dětském věku dětské psychologii, kdežto dnes se právě opak děje ve veřejném i soukromém vyučování.

Zajímavé je všimnouti si osob, jež zasedají ve výboru této ligy až do roku 1913., kdy má se konati její kongress: Předseda Fr. Ferrer (Španěl), místopředseda A. C. Laisant (Francouz), J. F. El-sander (Belgičan), Ernst Häckel (Němec), William Heafort (Angličan), Josef Sergi (Ital), H. Roorda van Cysinga (Švýcar), Henriette Meyer, sekretářka. — Anarchista sešel se tu se „světlem Jénským“! Francesco Ferrer, který též na pražském sjezdu „Volné myšlenky“ vynikající místo zaujímal, byl přece ve vyšetřování, byv podezříván ze spoluviny na atentátu na španělské královské novomanžely.

S takovým předsedou zmíněné ligy chce nyní Excellence Häckel nadšeně — viribus unitis — vychovávatí příští generace. Gratulujeme.
O. B. L.

Výchova dívčí.

Mezi nejdůležitější činitele u výchově náleží zajisté společnost. Již naše přísloví praví: „Pověz mi, s kým obcuješ, a já ti povím, jakým jsi.“ „Vrána k vráně sedá, rovný rovného si hledá.“ a p. V nynější době však můžeme první přísloví poněkud pozměnit a říci: „Pověz mi, co čteš, a já ti povím, jakým jsi“ — neboť tisk zaplavuje jako dravé proudy naši společnost. Nemůžeme tedy dosti důtklivě klásti rodičům na srdce, aby bedlivě všímali si toho, co jejich děti čtou. Tuto podati chci malou ukázkou jak píší mnohé ženské časopisy, které mají vzdělávati naše české ženy.

„Ženský Obzor“, ročník VIII. v čísle 2. píše: „Ani haléře na humanitní instituce, pokud jsou v rukou klerikálů! Je všeobecně známo, že se vydržují klerikální žebrotou mezi chudinou i zámožnou třídou lidí. Co se stane, když důsledně dodržovati budeme shora uvedené stanovisko?“

Podniky takové přijdou zcela na starost jich zakladatelům a o těch je přece známo, že raději plýtvají slovem božím, neradi však vydají groš. A tak by „humanitní“ klerikální asyly záhy ve své činnosti poklesly i dokonce zašly a laická společnost byla by přinucena realizovati humanitní podniky sama.“

A já se táži, co se stane, když katolíci budou důslední a nevěnují ani haléře na humanitní instituce, pokud jsou v rukou pokrokářů? Prosím, sáhněte jen po seznamu dobrodinců, kteří podporují naše ústavy katolické a nenajdete tam ani jednoho pokrokáře, ale vezměte jen seznam dobrodinců, kteří podporují naše humanitní ústavy třeba byly i v rukou pokrokářů a najdete tam zajisté více kněží a jiných katolíků, než pokrokářů. Buďme jen důslední a až přijdou zase pokrokové dámy vybíratí na různé humanitní ústavy, jen odvolejte se na shora zmíněný článek „Ženského Obzoru“.

Jak statečně bojují pokrokáři proti klerikalismu a chápou se každé příležitosti, aby mohli po nich hoditi kamenem, vysvítá nejlépe ze zpráv uveřejněných v téměř časopisu.

Zpráva o manifestační schůzi proti alkoholismu ve Valašském Meziříčí neobešla se bez poznámky „Klerikalism a alkoholism, to jsou dvě rány, jimiž Morava trpí nejvíce“. Taktéž slč. Dr. Alice Masaryková na protialkoholickém kongresu ve Vídni dotkla se ve své přednášce kritickým způsobem a po zásluze (dle „Žen. Obz.“) též i zhoubné činnosti klerikálů, čímž přirozeně podnítila tyto proti sobě. — Inu, jablko nepadne daleko od stromu.

Prožluklí klerikálové na zemském sněmu moravském znemožnili zrušení § 14. z. z., kterým se nedovoluje provdaným učitelkám setrvati ve službě školní. — Přijat byl návrh, aby učitelkám, které se provdají do 10 let služby, dáno bylo přiměřené odbytné, po 10 letech pak pense, která jim dle služebních let náleží; ale jelikož byl sněm odročen, nepřišel tento návrh do sněmovní schůze plenární. — Že podnět k tomuto návrhu dala „Jednota českých učitelek v Řepčíně“, ovšem se chytře zamlčí. Kdyby to byla „Jednota moravských učitelek“ nebylo by chvalo zpěvům konce.

Na článek „Žen. Obz.“ „Klerikálové a ženy“ odpovídá případně „Eva“ v čísle 3. ve článku „Slova a skutky“. „Klerikálové potřebují, aby v ženě ubili všechno vyšší, aby stala se jejich nejposlušnějším automatem. Proto pokrokové, vzdělané ženy moravské čeká mnoho, velmi mnoho osvětové práce mezi družkami venkovskými, jimž se musejí přiblížiti jako sestry. Jen tím, že podají venkovským ženám ruku jako věrné přítelkyně, zastaví příval pověrčivosti, bigotnosti a klerikalismu, v němž se naše venkovanky tolik topí. Tak píše „Žen. Obz.“ v čís. 2. Hrůza asi uchvacuje čtenářky tohoto listu, když čtou citované řádky. Abychom je potěšily, dodáváme, že už k nám na Moravu zasvitlo světlo pokroku. Máme tu též ženy pokrokové, které nestydí se odloučiti ženě a dětem jejich muže a otce a býti při tom hlasatelkami pokroku. Ať žije pokrok a vyšší mravnost!“ Otiskujeme bez poznámky.

A přece je ta ubohá Morava šťastnější, má dvě pokroková dívčí gymnasia zřízená „Dívčí Akademií“, jejíž předsedkou je teď paní J. Budínská, choť poslance, známého svojí kulturně-školskou prací. Od

poslední valné hromady přihlásilo se pouze 9 nových členů, ač by instituce taková měla nalézt mnohem širší resonance nejen ve světě ženském, ale vůbec v pokrovém světě moravském. (Ž. Obz.)

Zřízením druhého ústavu předstihla Morava i Čechy, neboť zde ze dvou dívčích gymnasií jest jedno — klášterní! A proto ihned postavil „Ž. Obr.“ na pranýř ty osoby, které se účastnily bazaru pořádaného spolkem pro podporu dívčího gymnasia na Král. Vinohradech. Byly to ze středu svobodomyšlné české společnosti: Domácnost (starostka pí. Podlipná), pí. Gabriela Preissová a sochař Malý.

Dle „Ž. Obz.“ čítá „Jednota českých dam amerických“ 16.555 členů. Dle nového ustanovení má J. Č. D. za účel: Přijímatí za členky paní a dívky české řeči znalé, volně myslící. Podporuje pokrok a vespolné ušlechťování, vzdělání mládeže, svobodomyšlné školství atd.

Dle „České Ženy“ (časopisu věnovaném česko-katol. ženám a dívkám v Americe) čítá „Česko-katolická ústřední jednota žen a dívek amerických 12.000 členek. V Americe jako u nás, jen s tím rozdílem, že zmíněné „Jednoty“ čítají tisíce členů, naše spolky sotva sta.

„Matka a dítě“ tak nazývá se nová brožura švédské spisovatelky u nás tak často vychvalované Ellen Keyové. „Ženské Listy“ ročník 37., číslo 3. napsaly o ní následující posudek: „Jak všeobecně známo, promluvila již častěji tato Švédka v zájmu práv matky a dítěte. Pro každou matku chce vybojovati úctu a pro její břemena úlevu, chtějí takto novým generacím urovnati cestu, na které by se jim k tomu štěstí lidskému lépe kráčelo. Jen škoda, že tato myslící žena jest vždy více theoretikem a idealistkou, která o skutečném životě má jen temný názor. Tak příliš silně akcentuje práva dítěte a rovněž touží příliš po individuálním vyžití osobností, což se přece v životě provésti nedá. Ve své brožuře „Matka a dítě“ žádá, aby hoši a dívky pro stav manželský byli připravováni, aby byli lékaři a lékařkami poučení o životním svém úkolu v manželství. Žádá, aby manželství uzavřeno bylo jen na základě lásky, jež jediná jest cudná a činí manželství posvátným. Však ani cudná láska nedává lidem práva na potomky, nejsou-li tělesně i duševně zdraví. Proto má každý člověk, než do manželství vstoupí, přesvědčiti se o svém i svého vyvoleného zdravotním stavu. Upouští však od lékařského vysvědčení, poněvadž mnohými lékaři jí bylo řečeno, že svědomitému lékaři nelze často zodpovědně takové vysvědčení vystaviti. — Žádá dále, aby také dívky rok svého života věnovaly státu, ne však jako vojačky, ale aby se věnovaly sociální službě nebo se vzdělávaly v racionelním domácím hospodářství, cvičily se v hygieně, v ošetřování nemocných, výchově dítek v jeslích a školách mateřských atd. V theorii alespoň cvičeny mají býti všechny dívky; v praxi určitý počet. S těmito jejími požadavky jest možno souhlasiti, ale není možno souhlasiti s jejím návrhem volné lásky a volného manželství, ze kterého by zajisté vyprýštilo více sociální bídy než pravého lidského štěstí.“

Italské školství dívčí. Domenico Spadoni podává v „Critica Sociale“ statistická data, ze kterých vyplývá, jak žalostně je o školství dívčí postaráno. Italský stát převzal sice roku 1870 dosti dívčích škol v Toskáně, Lombardii a Neapolsku, ale od té doby školy ty rozmnoženy byly pouze o ústav ku vzdělání důstojnických dcer v Turině a ústav pro sirotky po učitelích v Anagui. Oba tyto ústavy však nestačí svému

úkolu. Nejvíce dívčích škol jest v Toskánsku, jež má 35 Collegi Femminilli, Neapolsko má jich jen 10, Benátsko 3, Umbrie a Latium po 2, Ligurie, Piemont, Lombardie a Sicilie po 1. Kromě těchto ústavů má Itálie ještě 42 konvikty, jež připojeny jsou ke školám obecným a mají ráz pensionátů a 44 soukromé koleje. K tomu přistupuje 148 ústavů, jež jsou ve správě úřadů světských, a 59 ústavů soukromých. Všecka ostatní Collegi femminilli nalézají se v rukou náboženských sdružení. Zvláště na Sicilii řízena jest dívčí výchova téměř výhradně různými kongregacemi.

Přírodní vědy.

Původ elektřiny v ovzduší. Zimní bouřky, vyskytující se každoročně často ve značné prudkosti, jsou patrným důkazem, že elektřina ovzduší nepovstává výhradně silným zahřátím vzduchu. Přírodozpytcům jest známo, že vzduch jest elektrickým za každé roční doby, jak v zimě, tak i v létě, a to nejen tehdy, je-li nebe zataženo bouřnými mračky, nýbrž v míře ještě větší při úplně jasném nebi, a sice jest výhradně záporně elektrickým. Také není těžko vysvětliti si příčinu elektrického vybíjení se ve vzduchu.

Nositelům vzduchové elektřiny jest vodní pára. Zhustí-li se tato ve vodní krůpěj, zaujímá pak 1700-krát menší prostor. O tolik zhustí se také elektřina, byvši dříve rozprostřena po molekulách vodní páry. Tím zvýší se elektrické napnutí, kteréž se blesky vyrovnává. Doposud však byla marná snaha vystihnouti, odkud vlastně elektřina v ovzduší pochází. Zdá se, že otázka tato došla nyní svého rozřešení výzkumy G. M e l a n d e r a. Tento vystavil různé hmoty, jako: paraffin, ebonit, gutaperču, pečetní vosk, skleněnou tyč a j., po delší dobu přímému slunečnímu světlu, přesvědčiv se dříve, že hmoty tyto nejsou vůbec elektrickými, aneb snad v míře zcela nepatrné. Po ozařování sluncem byly silně elektrickými, a sice záporně vyjma skleněnou tyč, která byla kladně elektrickou. Stálo-li slunce vysoko a byl-li vzduch čistý, bylo zelectrování mnohem silnější než stálo-li slunce nízko a bylo-li nebe zamračeno.

Tyto pokusy, které několikrát a za různých dob opakovány byly, oprávnějí k tomu závěru, že světlo sluneční obsahuje nejenom paprsky světelné, tepelné a chemicky účinkující, nýbrž také paprsky elektrické. Naproti tomu nejevily naše umělé zdroje světelné, i ty nejsilnější, na př. elektrické obloukové světlo, žádné známky elektřiny. (Kosmos.) g.

Úspěch telefonie bez drátu. Z Itálie se sděluje, že před několika dny se podařilo professoru M a j o r a n o v i docílití svým systémem telefonie bez drátu úplně zřetelného hovoru mezi Monte-Marjo a radio-telegrafickou stanicí Monte San Giuliano u Trapani na Sicilii, což jest novým rekordem, neboť vzdálenost tato činí asi 500 kilometrů. Při tom byly telefonické zprávy tak jasné a srozumitelné, že bylo možno rozeznati hlas různých osob, jež se pokusů účastnily. Ani přítomnost četných lodí blíže stanic nepřekážela přenášení elektrických vln. Úspěchy M a j o r a n o v y spočívají v podstatě na dvou věcech a sice použití „hydraulického mikrofonu“, jenž využívá citlivosti tenkého praménku vody vůči zvukovým vlnám a kromě toho přispěl k výsledku neobyčejně také odesílatel, jenž však není vynálezem Majoranovým,

nýbrž dánského fysika Valdemara Poulsena a je pouhou přeměnou mluvící obloukové lampy. —g.

Objevení nové oběžnice za Neptunem. Doposud bylo známo v naší soustavě sluneční 8 hlavních oběžnic, mimo velikého množství asteroidů, a sice: Merkur, Venuše, Země, Mars, Jupiter, Saturn, Uran a Neptun. Potvrdí-li se zprávy ze dne 1. ledna letošního roku o objevu i ultraneptunické oběžnice, zdvojnásobila by se posud známá oblast naší sluneční soustavy. Dráhu nové planety vypočítal již v roce 1903 Lau a v minulém roce Pickering dle těchže úvah a předpokladů jako Leverriér vypočítal Neptuna na základě úchylek elementů dráhy Uranovy. Objevení nové planety nestalo se tedy náhodou, nýbrž dle dříve stanovených hypotéz byla oběžnice ta vyhledávána systematickou cestou i v Arequiné (Peru) ode všech hvězdářů amerických, také rev. J. H. Metcalfem, na základě sdělení, jež učinil Pickering dne 11. listopadu m. r. v akademii umění a věd, kde oznámil elementy hledané oběžnice a přibližně její místo. Oběžnice vskutku našla se snad na označeném místě v souhvězdí Blíženců vedle brilliantně-lesknoucího se Poluxa (β). Rektascence její činí 7 hod. 47 min., deklinace 21 st. Blíženci vycházejí u nás po 4. hod. odpoledne a jsou po většinu noci vysoko na jižním obzoru. Pro velice slabou světlost jest nová oběžnice pouze nejsilnějšími dalekohledy viditelná. —g.

Program IV. vědecko-vychovatelského kursu, jež o svátcích svatodušních ve dnech 30. a 31. května a 1. června 1909 pořádá v Olomouci katolický spolek českého učitelstva na Moravě. Odbor vychovatelsko-hospodářsko-sociální: V neděli dne 30. května o půl páté hodině odpoledne: Zahájení kursu předsedou spolku, ředitelem, říšským a zemským poslancem J. M. Kadlčákem. (V promoční síni c. k. theol. fakulty.)

O 5. hodině: Různé druhy půd a jich hospodářské vzdělávání; vysvětlí pan Josef Benýšek, ředitel hospodářské školy na Klášt. Hradisku u Olomouce.

V pondělí dne 31. května o půl osmé hod. ráno: Mše sv. ve farním chrámu Páně sv. Michala pro účastníky kursu.

O 8. hod.: 1. Některé důležitější prvky chemie organické a jich pojednávání na školách středních se zřetelem k praktické výchově hospodářské; pan c. k. škol. rada Dr. Fr. Nábělek, gymn. professor z Kroměříže.

2. Organisační a sociální výchova rolnické mládeže; pan Frant. Valoušek, farář, říšský a zemský poslanec z Němčic.

3. Žena rolnická a její výchova po stránce hospodářské; slečna M. Šebíková, odborná učitelka z Husovic.

O 2. hod. odpol.: 1. Hospodářské a živnostenské zákonodárství na školách obecných a měšťanských; pan JUDr. Mořic Hruban, advokát, říšský a zemský poslanec z Olomouce.

2. Výdělečná práce mládeže školou povinné při zemědělství a živnostech a její následky mravně sociální; msgr. Dr. Josef Kachník, prof. c. k. theol. fakulty v Olomouci.

V úterý dne 1. června o půl osmé hod. ráno: Mše sv. ve farním chrámu Páně sv. Michala pro účastníky kursu.

O 8. hod. ráno: 1. Učivo školy měšťanské po stránce hospodářsko-sociální; slečna M. Hoffmannová, odborná učitelka a předsedkyně spolku českých učitelek z Kojetína.

2. Lesnictví a škola; pan Josef Konšel, absolvent vysoké školy zemědělské a kníže-arcibiskupský oficiál z Kroměříže.

O 2. hod. odpol.: 1. Vyučování náboženství na školách hospodářských a pokračovacích; pan c. k. školní rada Dr. Fr. Nábělek, gymn. professor z Kroměříže.

2. Školní zahrada a její výchovná důležitost; pan J. Mezírka, ředitel měšťanské školy a jednatel spolku z Příbora.

Spolek zve k hojné účasti. Přihlášky přijímá J. Mezírka, ředitel v Příboře.

Z ředitelství katolického ústavu ku vzdělání učitelů Praha-Bubeneč. Zkoušky přijímací do I. ročníku budou podniknuty ve dnech 12., 13., 14., července a 13., 14., 15. září t. r. K přihlášce třeba přiložit: list křestní, vysvědčení lékařské, poslední vysvědčení školní a vysvědčení o mravní zachovalosti (od farních úřadův).

Prospekt ústavu bude zaslán každému na požádání, k němuž nutno přiložit poštovní známku.

Veškeré dotazy stran podmínek přijetí a zkoušky přijímací zodpoví ředitelství ústavu.

Ku přijetí do ústavu vyžaduje se, aby žadatel byl: katolické konfesse, bezúhonných mravů, fysicky způsobilý ke stavu učitelskému a aby měl náležité vzdělání přípravné, jež se stanoví v §§ 9. až 13. a prokáže se zkouškou dle § 14. a 15. organizačního statutu pro státní ústavu ku vzdělání učitelů. Přijato bude tohoto roku 30 až 40 chovancův, kteří vyhoví uvedeným požadavkům.

Katechetský spolek pod ochranou sv. Cyrilla a Methoděje konal výborovou schůzi ve středu 12. května. Jednáno bylo podrobně o odebrání cizojazyčných listů vychovatelských spolkem, jež rozděleny mezi jednotlivé referenty, kteří podávají mají o zajímavých novinkách zprávu ve „Vych. Listech“. V místnostech „Katol. politické Jednoty“ v Kroměříži zřízena bude spolková knihovna, kdež časopisy a knihy spolkové budou uloženy. — Dle usnesení předešlé výborové schůze byla výboru předložena 3 pokusná vypracování V. článku víry pro 2. školní rok, jež budou též ve „Vych. Listech“ uveřejněna k posouzení. Jen tím způsobem pohne se záležitostí tou ku předu, když nejenom se bude stále mluvit o potřebě reformy, nýbrž když každý dobré vůle též ruce k dílu přiloží. — Co do započítání let z duchovní správy pro katechety středních škol dorozuměl se náš spolek s vídeňským spolkem profesorů náboženství, a bude v záležitosti té zakročeno na patřičných místech v době nejbližší.

Sbírka vhodných písní kostelních pro školní mládež jako doplněk a vložka do nynějšího kancionálu bude brzo dohotovena.

Též za krátko vyjde zajímavá práce P. Ant. Zamazala „Kreslení v hodině náboženské“, opatřené ilustracemi. Cena K 2.80. Dílo doporučujeme vřele všem, kdož děti v náboženství vyučují. — Usneseno uspořádat a vydat sbírku vhodných exhort za přispění všech katechetů. Bližší sděleno bude v provolání, jež se členům rozešle. Zdar díla bude záležitosti ovšem na součinnosti katechetů. — Valná hromada spojená s přednáškami bude se odbývat na počátku prázdnin v Kroměříži. Bližší bude oznámeno.

Večerní kursy ve Vesně v Brně. Večerní kursy zřizovány jsou pro ženy a dívky, které obyčejně hned od 14. roku jsou odkázány k celodenní výdělečné práci a ve svém soukromém životě postrádají jednoduchých znalostí a vědomostí o šití prádla i šatů. Vědomostí a znalostí, bez nichž se nelze ženě ve skrovných poměrech takřka ani obejít. Svým posláním jsou tyto večerní kursy dobré, účel jejich našel pochopení a jsou vždy vítány s patrnou účastí. Trvají už dvanáctý rok a za tu dobu vystřídal se v nich čtyři tisíce účastnic. Přicházejí svobodné i vdané a šijí pro sebe nebo pro svoje děti. Jednotlivé kursy jsou šestinedělní.

Jako každého roku, tak i letos zahájeno první období večerních kursů 28. září. V tomto období 116 účastnic navštěvovalo tři oddělení na šití prádla a tři oddělení na šití šatů. Ve druhém období, které počalo 9. listopadu, navštěvovalo 138 účastnic oddělení prádla a čtyři oddělení na šití šatů. Třetí období začalo 11. ledna, 114 účastnic bylo rozděleno ve tři oddělení na šití šatů a jedno oddělení na šití prádla. Čtvrté a poslední počalo 22. února a do tří oddělení na šití šatů a jednoho na šití prádla přihlásily se celkem 102 účastnice. Návštěva kursu byla velmi pilná a ve všech celkem zhotoveno 468 kusů prádla, 868 kusů šatstva.

Po celou dobu trvání kursů pořádány ve středu přednášky (přednášeli ředitel lycea Vesny školní rada Frant. Mareš a ředitelka prům. školy slč. E. Kozlová). Přednášky provázeny světelnými obrazy a bylo jich 12: Práce lidu venkovského. — Život lidu v městech. — Cestování po Moravě. — Cestování po Čechách. — Slovanský jih. — Bosna a Hercegovina. — B. Jaroňka obrázky z Egypta. — Mikuláš Aleš. — Josef Manes. — Svatopluk Čech (s recitacemi). — Ukázky v ovzduší. — Pravá šetrnost a úsporné vaření.

Každého týdne v pátek půjčovány a vyměňovány knihy účastnicím kursů ze spolkové knihovny Vesniny: 115 účastnic si knihy vypůjčovalo a počet výpůjček dosáhl počtu 650.

V uplynulém roce pracovány ve čtvrtém kurse na šití prádla hlavně mužské košile a ve čtvrtém kursu na šití šatů dětské šatstvo, tím získána zkušenost, že bylo by jistě velmi prospěšno zříditi v příštím roce zvláštní kurs na šití mužského prádla a jiný, také zvláštní, na šití dětského šatstva dívčího i chlapeckého. Kursy budou zase v říjnu zahájeny.

Matice Česká na letošní podíl vydává *Casopis Musea království Českého*, roč. 1909, díly II. a III. Thukididových Dějin války Peloponneské, v tisku jsou díla škol. rady Z. Wintra „Řemeslnictvo a živnostnictvo 16. stol., Dr. E. Faita Národové středoasijské zvláště v území

ruském. Přihlášky členů přijímá a veškeré dotazy zodpoví expedice Matice České v Museu král. Českém, která s usnesením sboru M. Č. úřaduje v měsících květnu—září jen dopoledne, v ostatních měsících a v týdnu o sv. Janě od 9.—1. a od 2—4. hod.

Doživotní příspěvek 105 K (nevymírající 300 K) buď najednou nebo v pěti částkách po 21 K. Složením příspěvku nabývá člen práva na roční podíl knih v obnosu 20 K.

Kongress esperantistů v Drážďanech. Komenský napsal r. 1641 ve spise *Via lucis* tato slova: ... „Na mnohotvárné ony lidského obcování závady a zmatky, jež vycházejí z množství, nesnadnosti a nedokonalosti jazyků, nezbyvá řeku platnějšího, než aby utvořen byl jazyk nový, všech známých již snazší“ ...

Po 300 letech svého vzniku dochází poznenáhla idea řeči mezinárodní uskutečnění. Konečně našla náležitého ocenění užitečnost a potřeba jazyka mezinárodního — projekty pak různých jeho systémů zapadají tak rychle jak vznikaly, doznávajíce vším právem přednost Esperanta, řeči utvořené ruským lékařem Zamenhofem.

Čtyři již pořádané mezinárodní kongresy stoupců umělého jazyka esperantského mluví zřejmě o hnutí všesvětovém za účelem sblížení se národů, zajisté idea to vznešená! Ve francouzském městečku Boulogne-sur-mer sešli se r. 1905 prvně esperantisté celého světa (počtem as 700 osob), aby dokázali lidstvu, že dorozumívání se pomocí Esperanta není utopií. Příslušníci různých národností plyně hovořili jedním jazykem — zajisté událost to hodná paměti budoucího věku! Druhý kongress pořádaný roku 1906 v Ženevě (as 1000 osob), třetí v Cambridge (Anglii), súčasně as 1200 osob a konečně poslední roku loňského v Drážďanech byl navštíven skoro půldruhým tisícem esperantistů. Kongress drážďanský manifestoval stkvěle a esperantisté neradi loučili se po krásných chvílkách vzájemného sblížení. Sídlem kongressu letošního roku jest španělské město Barcelona.

Než není úmyslem těchto řádků podávati zprávy více méně z denních listů již známé — snad zajímavo bude poohlédnouti se trochu po rozšíření se Esperanta na školách.

Mezi prvními, kteří začali do svých učeben zaváděti Esperanto jsou Francouzové. Hlavně pak dva okresy působí v tomto směru intenzivněji a dávají příklad jiným: jest to okres města Lillu a departement nordský. Učitelstvo nabývá způsobilosti k vyučování Esperanta náležitými kursy a že výsledek práce této ve školách jest hojný, dokazuje zájem žáků nejlépe. V Lille povoleny inspektorem Minietem žákům zkoušky z Esperanta, ze 377 učících se hochů i dívek s prospěchem 358 podrobilo se zkoušce.

Praktické vyučování Esperanta bylo na schůzi učitelů esperantistů v Drážďanech znázorněno předvedenými pokusy s německými žáky, s nimiž rovněž esperantsky opakoval učitel francouzský. Při současné výstavce různé pomůcky, obrazy a jiné znázorňovací pomůcky.

S potěšením konstatujeme, že za drážďanské manifestace byl definitivně založen již dříve připravovaný „Mezinárodní svaz učitelů“. Ve výboru jeho předsedá rektor university v Dijoně (Francie) dr. E. Boirac a professor školy politických věd v Paříži Th. Cart. Pokladní-

kem téhož svazu zvolen Čech, učitel Čejka z Bystřice pod Host. Ne bez důležitosti hledí učitelstvo vstříc orgánu mezinárodního tohoto sdružení, jenž pod názvem „Internacia pedagogia revuo“ přináší zajímavé články týkající se výchovy a vyučování.

U nás nejvíce z řad učitelských vycházejí hlavní stoupenci Esperanta a činí dobře tak. Znám jim, že nepochybný užitek různých vychovatelských poznatků jim plyne z dopisování s cizími pěstiteli duší dětských — všude stejných, nemluvě ani o tom, že není tak marně drahého času, namáhavým učením se obtížným řečem cizím a mohou opravdověji věnovati se vzdělání věcnému a hlubšímu v jazyce mateřském. Jak oživiti může učitel-esperantista své přednášky národopisné ukázkou třeba jen pohlednic s národními kroji z dálné ciziny! Oč jinak utkví v paměti žákově výklad zeměpisný o cizím kraji doprovázený obrázky ulic, panoram měst, památností, jež učitel výměnou s vzdáleným kollegou esperantstkým obdržel! Pomůcky naše učebné nehonosí se přece vždy a všude velkým výběrem. A což teprve odborní učitelé různých vyšších učelišť! Ten vyměňuje si s kollegou americkým ukázky výkresů, onen s jiným zase nerosty, sbírky hmyzu, mince, znaky, fotografie, časopisy a jiné. Jisto jest, že každému intelligentovi plyne ze snadného naučení se Esperanta užitek mnohonásobný.

Nebude bez důležitosti učiniti zmínku ještě o esperantském časopisu, který přináší zprávy o otázkách náboženských a sleduje hnutí esperantistů-katolíků celého světa. Jest to měsíční revue „Espero katolika“, která byla poctěna apoštolským požehnáním J. Sv. papeže Pia X., 27. června 1906. Vychází ve Francii. V téže byl také otištěn autorem Esperanta schválený a jedině správný překlad Otčenáše a Ave. Jak mohutným dojmem působil na náboženský cit přednes esperantských kostelních zpěvů o slavné mši svaté konané pro katolické účastníky kongresu drážďanského! Rovněž tak esperantsky proslovené kázání faráře Pichota z Monaka působilo přímo úchvatně na posluchače jedné víry ale různých jazykův.

Vidno z toho, že děje se Esperantu křivda, tvrdí-li se o něm, že chce vzíti lidstvu jazyk i víru — naopak, nemůže býti vznešenější myšlenky než té, která pomáhá sblížovati člověka s člověkem a řídí se výrokem Spasitelovým: „Miluj bližního svého!“ K. D.

Oprava. Nemilým nedopatřením vynechána za práci „O národním uvědomění“ poznámka: „Pracováno dle myšlenek posl. Sokola s požitím „Nár. Listů“ a výroků odborných spisovatelů.“ Omluva tato byla by jistě v tomto čísle vytištěna i kdyby nebylo a n o n y m n í h o „čtenáře“, který na to upozorňuje.

„Vychovatelské Listy“

vycházejí 20. každého měsíce, vyjma měsíce srpen a září.

.. Roční předplatné 6 K zasílá se administraci v Ivančicích. ..
 Za redakci odpovídá KAREL TIRÁY, katecheta v Ivančicích. - Týž přijímá všechny literární příspěvky. - Administraci vede Fr. Zajíč, učitel ústavu hluchoněmých v Ivančicích. .. Expedici obstarává knih-tiskárna F. Navrátila v Ivančicích. - Tamtéž se zasílají reklamace.

Všechny příspěvky se honorují.
